

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 3

Årgång 64

2009

Foto: Stig Green

350 deltagare i välordnat årsmöte

sidorna 5 - 9

Profilen - Verner Lindblom

sidan 16

Några utflyktsmål

sidorna 28 - 29

Foto: Aina Lindborg

HKH Kronprinsessan Victoria Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Innehåll

Några ord från förbundsordföranden.....	3
Tankar i tiden.....	4
350 deltagare i välordnat årsmöte.....	5
Årets Tengelandsstipendiat.....	7
Ledsbackabarnen.....	10
Lära om livet på landet.....	11
Essungaträffen.....	12
Helt naturligt - Kalla den änglamarken.....	13
Inte alltid tråkigt i politiken.....	13
Gustaf Tenggren, sagotecknaren från Magra	14
Profilen - Verner Lindblom.....	16
Min farmor - Lotta i Frugårn.....	18
En flottled på Hunneberg.....	20
Läsvärt i korthet.....	22
Hyllade i Husaby.....	24
Årsstämma med Skara Gille.....	26
Trivselträffar i Lyrestad.....	27
Unos djur, unik utställning i Bredared.....	28
Fler utflyktsmål.....	29
Offerplatsen Finnestorp blir teater.....	30
Lump-Emil en Boråsprofil.....	30
Skolan förr och nu.....	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 febr, 15-21 apr, 24-30 juni, 24-30 aug, 26-30 okt, 24-28 nov.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.

Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 64

Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2009 120:-

Redaktörsgrupp: Roland Antehag, Lilla Mjölseredsv
9, 466 95 Sollebrunn, tel 0322/402 55,

e-post: roland.antehag@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda,
tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2,
Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500 - 43 30 13,

e-post: hyenstrand@hotmail.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Ann-Britt Boman, Spireavägen 5, 513 35 Fristad
tel 033 - 26 19 21, e-post annbritt.boman@telia.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad, 465 97 Nossebro,
tel 0512/531 50, e-post: tb.bygg-tjanst@telia.com.

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,
tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Stig Green, Fjällrosv 1, 516 32 Dalsjöfors,
tel 033 - 10 15 85, e-post: stig.green@bornet.net.

Per-Göran Persson, Östergården 1, 54066 Sjötorp,
tel 0501-50138, 070-7838079.

e-post pellep@telia.com

Förbundsordförande: Eva Bergström Hyenstrand.

Förbunds-kassör: Hugo Isaksson, Ådalavägen 2,

523 92 Timmele. Tel 0321 - 300 01

e-post hugo.isaksson25@hotmail.com .

Kanslist: Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42,
bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383, Plusgiro 8 57 59-9,

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

ISSN 0346-4954

Några ord från förbundsordföranden

Vårt årsmöte har just hållits i Borås. Helt enligt förväntningarna hade Borås Hembygdskets ordnat ett föredömligt arrangemang. Morgonen den 10 maj rörde sig sålunda ett stort antal bilar från olika platser i hela Västergötland, allamed gemensamt mål, Bäckängsgymnasiet och Gustav Adolfskyrkan i Borås. Självpupplevde jag körsbärsblommets vita tyllsjok utmed Billingen och Borgundaberget, det blånande Hökensås i fjärran, nysådda åkrar och yrvakna trädgårdar. Ännu engång tänkte jag: hur är det möjligt att en bit av vår jord kan vara så vacker? Så tänkte säkert många den morgonen. Visst är vi glada och stolta över vårt rika och sköna landskap, vare sig vi är infödda eller inflyttade!

Egentligen är vård och skötsel av privata hus, av jord och skog lika viktig hembygdsgränning som vården av föreningens hus och samlingar. Tillsammans utgör de bärande delar i landskapets helhet. Inom jordbruket är modernt företag stänkandedjuptrotat. Det finns därför ingen strikt gräns mellan jordbruksföretag och andra större eller mindre företag. I båda fallen kan släktband och familjetradition vara väsentliga. Historia kring industriernas framväxt och förvandling är viktig liksom studiet av stadsdelar och arbetarliv. I allt detta finns hela tiden kommunikation och samverkan mellan land och stad. Här kommer den stora variation och växelverkan till uttryck som så tydligt präglar vårt landskap. Allt hör samman.

Just nu-mellan hägg och syrén-känns dagordningar och verksamhetsplaneringskäligen främmande. Årsmötet är ett slags gräns mellan gårdag och framtid. För egen

Eva Bergström Hyenstrand
Förbundsordförande

del ägnar jag mig åt hembygdsarbete i Jon Månsgårdens trädgård, där tamt och vilt frodas. Gullviva, mandelblom, tusensköna och förgätmigej har avlöst snödroppar och vårlök. Kärleksyra har paltar garanterar sitt släktes fortbestånd och att det även i fortsättningen kommer att livnäras av spröda fruktträdstammar, tulpaner och annat gott. Främst på dagordningen denna tidiga vår står att hinna med i svängarna. Verksamhetsplanering innebär i detta sammanhanget att i rätt tid gräva ned vad som skall komma upp framöver och att inte i onödan slå av blivande fröställningar!

En glad sommar önskas alla hembygdsvänner!

Eva Bergström Hyenstrand

Förstärkt redaktionskommitté

Sedan "urminnes tider" har det varit en redaktionskommitté på sex personer som haft ansvaret för Västgötabygden. Arbetsformerna har varierat från tid till annan. Sedan våren 2006 är vi en redaktörsgrupp som sköter det löpande arbetet. Hela kommittén har samlats varannan månad. Ibland har vi haft en känsla av att vissa delar av vårt landskap varit dåligt representerade, men det har vi ändrat på nu.

Nya i redaktionskommittén är Jan-Olof Berglund, Odensåker, Ann-Britt Boman Fristad, Birgit Carlsson, Horred och Per Göran Persson, Lyrestad.

Vi som är med sedan tidigare är Roland Antehag, Bjärke, Eva Bergström Heyenstrand, Skultorp, Tage

Brolin, Främmestad, Leif Brunnegård, Asklanda, Stig Green, Dalsjöfors och Hans Menzing, Skara.

Helare redaktionskommittén kommer att träffas några gånger per år men det löpande arbetet sköter redaktörsgruppen som består av Roland Antehag, Leif Brunnegård och Hans Menzing.

Vi hoppas att Du skall känna att Din bygd finns representerad och att Du har någon nära till hands om Du har önskemål. Telefonnummer, adresser och e-postadresser till oss finns på sidan 2.

Text och bilder skickar Du direkt till redaktionen e-post vbn.red@tele2.se.

Leif Brunnegård

Tankar i tiden . . .

Nils-Olof Olofsson

Mina tankar i tiden, då tänker jag främst på Släktforskar- och Hembygdsrörelserna. Hur arbetar vi idag inom rörelserna, tänkervipå den unga generationen, tar vi hand om dem på ett rätt sätt? De ska ta över efter oss, för att förnya de ideella rörelserna. Det måste vara fel att den unga generationen behöver uppnå en viss mognad för att ta över efter oss äldre. Istället måste vi utbilda dem, så att ett intresse uppstår. Det allra första steget bör vara hemmet och skolan. Sedan kan föreningarna ta vid, vilket också kan leda till en förnyring. Detta gäller både Släktforskar- och Hembygdsrörelserna.

För att nämna mig själv började jag först i 50-årsåldern, då på 1970-talet med både släkt- och hembygdsforskning. Det var alldeles för sent att börja då, förstod jag när jag behövde intervjua mina föräldrar. Min mor gick bort på 1950-talet och min far på 1970-talet. Min far försökte jag att intervjua, men han orkade inte hänga med på mina frågor. Men jag minns att på sent 1930-tal talade min far mycket, om sin far som var sjöman och bodde några år i Amerika, när vi var på besök hos våra

grannar. Dessa berättelser finns bara som fragment hos mig. Min morfar hade också varit några år i Amerika. Detta talades det inte mycket om, men jag hade av någon anledning tagit vara på brev som min morfått från Amerika. Det visade sig att de kom från min morfars syster i Minnesota. På så vis kunde vi få fram lite familjehändelser. Men tänk vad man har gått miste om, den naturliga kontakten och intervjuer med mor- och farföräldrarna.

Min ambition är nu att via Släktforskar- och Hembygdsrörelserna föra ut budskapet till den yngre generationen att tidigt börja att forska. Jag vet att min hustru Kjerstin som började i 10-årsåldern kan och vet mycket om sina anfäder och deras hembygder.

På 1960- och 70-talen var hjälpmedlen sparsamma, till exempel Ella Heckschers bok Släktforskning – kort handledning för amatörer. En bok som var mindre än A5-format på 83 sidor, men ändå fullspäckad med information. Sedan kom boken Släktforska! Steg för steg av Per Clemensson och Kjell Andersson, första upplagan 1983 och senast sjunde upplagan 2005. Samtliga i cirka A4-format och på cirka 150 sidor. Det är en mycket pedagogisk upplagd bok för nybörjare i Släktforskning. Samma författare har även gett ut en bok om Hembygdsforskning. På 2000-talet började också utgivningarna på CD och DVD, till exempel Sveriges befolkning 1970, 1980 och sedan 1890 och 1900, Sveriges Dödbok m.fl. Det var bara ett litet smakprov, det finns mycket mer. Numera

är det kyrkoböckerna på nätet som gäller och då finns Genline och Arkiv Digital (AD), men man behöver också ha SVARs (Svensk Arkivinformations) material. Men det gäller att hantera allt material som finns på Internet, och det som kommer ut på CD och DVD, på ett rätt sätt! Det lär man sig endast genom att utbilda sig i bland annat källkritik.

Samarbetet mellan Släktforskar- och Hembygdsrörelserna är mycket viktigt eftersom det i dag finns en

stor rotlöshet i samhället. Många har flyttat långt från hembygd och släktsammanhang. För att råda bot på detta behöver människorna söka sina rötter och sin egen historia och det kan vi inom rörelserna hjälpa till med. Traditioner är också en viktig del av vårt kulturarv och därför är jag vald som ceremonimästare i Västergötlands Hembygdsförbund.

Nils-Olof Olofsson

350 deltagare på välordnat årsmöte

Ett soligt Borås mötte 350 förväntansfulla deltagare, varav 240 ombud, till Västergötlands Hembygdsförbunds årsmöte den 10 maj. För de praktiska arrangemangensvarade Borås Hembygds-krets, som på ett berömvärdt sätt fick allt att flyta som det skulle.

Gudstjänsten i den vackra Gustaf Adolfskyrkan inleddes med intåg av Borås spelmannslag och förbundets styrelse med svenska flaggan och förbundets fana i spetsen. Spelmannslaget inramade predikan och trosbekännelse med stämningsfull musik. Jan Hjalmarsson framförde med kraftfull stämma ett solo. Pastoratets kyrkoherde Anders Ljungström och komminister Patric Cerny ledde gudstjänsten. Kollekten till Tengelandsstiftelsen inbringade 5.889 kronor..

Tengelandsstipendiet

Efter gudstjänsten fick Ingemar Fägerlind, Östra Tunhems prästgård utanför Falköping, motta årets Tengelandsstipendium. (Mer om stipendiaten i en särskild artikel).

Efter en vandring med fanor och musik i spetsen runt kvarteren vid Bäckängsgymnasiet, intogs en välsmakande lunch i skolans matsal.

Dags för förhandlingar

Årsmötet inleddes med några fina vårsånger framförda av fem damer ur Tonart, som är namnet på Viskafors kyrkokör.

I sitt välkomstanförande framhöll förbundets ordförande Eva Bergström Hyenstrand vikten av att blicka bakåt, att se dagens möjligheter och problem och att göra en omvärldsanalys för att sedan kunna formulera framtidsvisioner. Hon pekade också på den stora tillgång som hembygdsrörelsen utgör.

Utklädd till knalle presenterade Per-Olof Höög, vice ordförande i Borås kommunfullmäktige, på ett

Humoristisk knalle hälsade ombuden välkomna till Borås.

humoristiskt sätt historien om Borås och dess knallar från medeltid fram till våra dagar.

Kinne-kulle hedrades

Till årets hembygdsförening korades Kinnekulle Hembygdsförening. Dess ordförande Gill Bengtsson och sekreterare Christer Johansson fick motta diplom och en check som bevis på ett förtjänstfullt hembygdsarbete. I tacktalet bjöd Kinnekulle in till årsmöte med Västergötlands hembygdsförbund år 2011. I nummer 4 av Västgötabygden kommer ett reportage om föreningens verksamhet.

Årsmötesförhandlingarna leddes av kulturchefen i Borås, Elisabeth Lundgren med Mona Lorentzson som sekreterare.

Under punkten styrelsens verksamhetsberättelse tog Marianne Lindh, Svältornas Fornminnesförening, upp föregående års motion om fornlämningar. Bakgrunden är att en del fornlämningar riskerar att förfalla, eftersom det är markägaren som är skyldig att underhålla dessa. Efter ett visst meningsutbyte blev frågeställaren överens med förbundets ordförande att frågan är av rikskaraktär och bör behandlas på en högre nivå.

Bland övriga beslut är värt att notera

- att årsmötet antog förslag till ändringar av stadgar för förbundet. Stadgarna ska även behandlas vid nästa årsmöte för att bli giltiga.
- att förslag till verksamhetsplan och budget antogs
- att årsavgiften 13 kronor per medlem blir oförändrad 2010. 8 kronor går till Sveriges Hembygdsförbundet och 5 kronor till Västergötlands Hembygdsförbund.

Val

Eva Bergström Hyenstrand omvaldes enhälligt till ordförande för ett år. Till ny ordinarie ledamot efter Gunnar Svantesson, Älgårås valdes Jan-Olof Berglund,

Högtidsgudstjänsten hölls i Gustaf Adolfs kyrkan.

Årsmötesförhandlingarna hölls i Bäckängsskolas aula.

Välkommen till Mark. Lena Jonsson från Marks Hembygds-krets inbjödförbundet att hålla årsstämman i Mark 2010.

Odensåker och till ny suppleant efter Kerstin Andersson, Hjo valdes Bertil Ström, Mariestad, Övriga ordinarie ledamöter och suppleanter omvaldes liksom revisorer och deras ersättare.

Små negerpojkar

Att välja valberedning var bekymmersamt vid förra årsmötet och blev det även nu. Två i valberedningen hade undanbett sig omval: Aina Lindborg, Mullsjö och Nils Johansson. Kinna. I deras ställe kunde årsmötet bara hitta en ny medlem. Edor Josefsson, Vänga. Nu består valberedningen av: Peder Claesson, Kölingared, Ewa Vikingsson, Eggvena, Berndt Nilsson, Tun, Edor Josefsson, Vänga och Monika Moberg Skövde, sammankallande.. Det ska vara sju ledamöter i valberedningen, nu är det fem Det får inte bli tio små negerpojkar av detta!

Utflykter

Fem välordnade utflykter ingick i programmet: stadsvandring, stadsrundtur med buss, bussutflykt till Dalsjöfors med Almedahls textilmuseum, bussutflykt till Vänga kvarn och besök på Borås konstmuseum och stadsbiblioteket med Västgötarummet. Undertecknad deltog i det sist nämnda.

Konstmuseet är nyligen öppnatefter en omfattande ombyggnad. I deljusa och ändamålsenliga lokaler blev vi visade två utställningar av nutida konst: "Samtidigt Svensk måleri på 2000-talet" med ett antal verk av nu arbetande konstnärer och "5 x Lindberg med verk av Stig Lindberg, hustrun Margit, tvillingsönerna Johan och Mikael och barnbarnet Jakob." Visningen blev en upplevelse att minnas länge även av den mindre konst-kunnige.

Roland Antehag

Hört på årsmötet:
Det kvettar hur lite man skiter i byxera, det är ändå för möcke.

Kinneulle Hembygdsförening Årets förening

I hård konkurrens med andra förtjänta föreningar utsågs Kinneulle Hembygdsförening till Årets Hembygdsförening 2009. Utmärkelsen utdelades i samband med Förbundets årsstämma i Borås av ordföranden Eva Bergström Hyenström.

När föreningen bildades 1944 var syftet att sprida kännedom om och bevara Kinnekulles kulturhistoriska värden. Sedan starten har föreningen tagit allt aktivare del av samhällets utveckling, ofta i samarbete med andra föreningar.

Föreningen har tagit den nya tekniken till hjälp. Via hemsidan kan man möta cirka 400 torp och gårdar i text och bild. På hemsidan kan man också bekvämt hitta mängder av annan information om bygden, och dessutom njuta av skildringar av Kinneulle och livet på Råbäck i

Prisutdelning. Förbundsordföranden överlämnar diplom och check till Gill Bengtsson och Christer Johansson.

konsten av Fritz och Georges von Dardel. Glädjande nog verkar hemsidan dessutom vara ganska välbesökt.

Man har bland annat ett museum i Medelplanabygdgård som visar bygdens gamla stenhuggartradition medan ett annat på Falkängen i Hälle kisvisar cementfabriken, människorna och det brukssamhälle som växte fram under hundra år. På Falkängen finns också en arbetarbostad som visar ett helt orört bohag från ett arbetarhem.

Posseska Lancaster-skolan ägs av föreningen och används bland annat för att skolornas elever där skall få lära känna gamla tiders undervisning.

Föreningen kommer att presenteras närmare i ett kommande nummer av Västgötabygden.

Hans Menzing

Ingemar Fägerlind årets Tengelandsstipendiat

Där är vattnet som lockande drog
vildgäss och deras likar!
Hornborgasjön över timmerskog
glittrar i spegelvikar.
Från min bergplåtå
det synes så,
som bures han upp av kronor.

Ur viddernas soldis växa opp
dömens spiror i Skara.
Mot Kinnekulles dimblåa topp
skimrar som marmorn klara
bland vatten och blad
en bländvit fasad;
det är Stenums helgvida tempel.

Så inleder psalmisten Paul Nilsson dikten Från mitt fönster som i sin tur är första dikten i hans diktverk Från Solsidan, utgiven 1904 och skriven under Paul Nilsson tid som komminister i Gudhems pastorat. Detta mitt fönster är Ingemar Fägerlinds fönster idag, Östra Tunhems gamla komministergård.

Ingemar är född 1935, uppvuxen i Gudhems Prästgård, där hans far John E Fägerlind var kyrkoherde mellan 1947 och 1971. Efter studentexamen i mitten på 1950-talet utbildade Ingemar sig till folkskollärare och var bland annat verksam som sådan i Falköping i slutet av 1950-talet. Efter några år fortsatte han sina studier, nu vid Stockholms universitet. Det var fördjupade pedagogiska studier som så småningom ledde fram till en doktorsgrad och så småningom professori i Internationell pedagogik.

Rosenrädgården i Östra Tunhem. Foto Lars-Erik Kullenwall

Ingemar Fägerlind

Redan omkring 1970 förvärvade Ingemar det gamla komministerbostället i Östra Tunhem och renoverade och återställde dess byggnader till det skick de en gång haft. Att den i våra bygder kände psalmdiktaren Paul Nilsson bott där i cirka 15 år och skrivit flera av våra folkära psalmer bidrog säkert till Ingemars intresse, men också det vackra läget med milsviid utsikt över bygden. I sina memoarer Klerker, Sångare och Knektar, från 1938 skriver Paul Nilsson om sitt arbete att ställa i

ordning den vid denna tid ganska förfallna prästgården. Han skriver bland annat att till ett anständigt herdetjäll hör ock en trädgård. Denna anlades med hjälp av hans skjutsbonde och hans söner. Fruktträd, kastanjer och alar kring dammen planterades och frodades härligen i den djupa svartmyllan. Det är denna trädgård som Ingemar och hans livskamrat Reino Korhonen har tagit på sig att vårda och utveckla.

Ingemar var under många år verksam i Stockholm och hans föräldrar bodde och förvaltade den gamla Prästgården. Det var under den här tiden som Rosenrädgården anlades. Intresset för denna vackra växt uppger Ingemar har fördjupats undan för undan. En viktig milstolpe i denna utveckling var upptäckten av en albaros i en övergiven skolträdgård, som artbestämmts och fått namnet Gudhemsrosen. Rosen bedöms leda sitt ursprung till klostertiden.

När han för cirka tio år sedan pensionerades så var hans föräldrar borta och han flyttade för gott tillbaka till sin hembygd och är idag oerhört verksam i bygdens föreningsliv såsom styrelseledamot i hembygdsföreningen liksom i föreningen Ekornavallens Vänner. Han är sedan något år ordförande i Klostermuseumföreningen och aktiv som guide i Gudhems kloster. När Pilgrimsleden S:t Olofs kyrka – Gudhem – Varnhem började planeras blev Ingemaren av de stora entusiasterna och är där vice ordförande och mycket aktiv.

Sedan 1986 har här första söndagen i juli bjudits in till Rosen-söndag där Gudhemsbygdens hembygdsförening från början fått vara med och servera kaffe och få värdefulla intäkter. Rosendagen lockar tusentals människor varje år – många besökare återkommer varje år.

Ingemar Fägerlind är som synes en mycket värdig mottagare av Tengelandsstipendiet.

Lars-Erik Kullenwall

Bildsvep från årsmötet

Det var det härgängets som sett till att allt blev så bra.

När man kommit fram och klarat av registreringen smakar det gott med kaffe antingen man kommer från Skaraborg eller Sjuhäradsbygden.

På kyrktrappan välkomnades ombuden av en fanvakt.

Borås Spelmanslag förhöjde stämningen i gudstjänsten.

Gustaf Adolfskyrkan var välfylld med hembygdsvänner.

Att få ta emot Tengelandstipendiet är en stor ära.

Borås kulturchef Elisabeth Lundgren ledde årsmötesförhandlingarna.

Harald Grandin var en av dem som ställde en fråga under årsmötet.

Kerstin Andersson och Gunnar Svantesson avtackades med blommor när de nu lämnar styrelsen.

Leif Josefsson var sakkunnig guide vid utflykten till Vänga.

Västgötabygdens utsända årsmötesfotografer var Stig Green och Ingemar Lundgren,

Ledsbackabarnen ett par livsöden i det tysta

Ledsbacken. Här bodde Ledsbackabarnen hela sina liv.

De bodde i en liten ryggåsstuga bortom Kättlingabo i Ornunga socken. De blev gamla, de båda syskonen, Kalle var 82 år, när han 1908 mötte sitt tragiska öde. Kristina hade uppnått den höga åldern av 92 år, då hon 20 år senare fick sluta sina dagar.

Men de kallades allt jämt Ledsbackabarnen. De var inte som andra människor. Inte på långt när. Bålen var kanske normalt utvecklad, men armar och ben var förkrympta, förtjockade och oformliga.

Ansiktet var stort och utdraget med särskilt framträdande hakparti. Kalle var två alnar lång, Kristina något mindre. Till temperamentet var de mycket olika. Kalle var lågmäld, blid, försynt och tillbakadragen, Kristina högljutt pratsam, påträngande och burdus.

De hade lärt sig att arbeta och vara till nytta. Kristina spann lika flinkt som någon annan, och Kalle var något av en konstnär där han satt vid sin svarvstol. Han kunde svarva vingar och tenar till spinnrockar, trätallrikar för bordet, finurligt låsbara askar och dosor för olika ändamål och vackert formade pelare till sådana speglar som då var på modet, bara han fick någon att dra veven på den stora och tunggående svarven. Den som ville ha något gjort måste själv bestå arbetskraft. Som barn var jag flera gånger med där i sällskap med våra drängar. Det var stora hjulnav som skulle svarvas, det var trätallrikar och skaft till matknivar, som Ryagärdessmeden sedan försåg med blad. För min räkning svarvade Kalle snurror och pennfodral. Han var så vänlig mot mig.

Arbete hade Kalle fullt upp på den tiden. Men när bönderna började lägga sig till med färdiggjorda åkdon, när bruket av trätallrikar och hemgjorda knivar upphörde och spinnrockarna mer och mer föll ur bruk, då blev det sämre för Kalle. Och då började Kristina att finna honom mer och mer onyttig och behandlade honom därefter. Hennes förhållande till brodern hade förövrigt alltid präglats av kyla.

Hennes ömhet var i stället helt och fullt riktad mot hemmets katt. Den var hennes allt. Kom någon med mjölk, slaktmat, kalvost eller annat gott, så var den väntande glädjen för katten Kristinas första tanke. Själv kom hon i andra hand och Kalle i tredje, om han överhuvud taget fick vara med. Råven tog en katt då Kristina i arla morgon släppte ut den. Det blev hjärtesorg. Men det kom en ny. För den ordnade Kristina det så, att han inte behövde gå ut. Om då någon knackade på, blev beskedet därifrån alltid: Kom in, men släpp inte ut katten!

Så dog Kalle. Kristina släpade sig till ett grannställe och överbringade dödsbudet. Kalle hade varit så sjuk, meddelade hon. Så hade han i yrsel rusat upp men ramlat omkull och slagit sig så svårt i soffkanten att han fallit död ned vid soffan.

Grannarna skyndade till. Där låg Kalle på golvet invid soffan, död och blodig. På spisen låg eldgaffeln, böjd och blodig. Länsmannen underrättades och kom och med honom provinsialläkaren. Kristina blev omedelbart anhållen. Hon lyftes upp i länsmannens såkdon och denne tog plats bredvid henne i sätet.

- Då sa bli rolit å få åka mä en södden finer harre umma säk, utlät sig Kristina vid avfärden. Men tåcka på däk, du ä så tjocker så!

Kom så den ganska egenartade rannsakingen. Det varen beklämande syn, dennalilla dvärg i kvinnohamn, som knappt räckte med huvudet över domarebordet. Så börjar domaren sitt förhör. Kristina står där som ett enda frågetecken. - Va seger du, lät hon, kan du inte tala så folk kan begripa? Det visade sig nu att domaren inte heller kunde förstå Kristina, som endast behärskade bygdens uråldriga dialekt. Det blev nödvändigt att anlita tolk. Kristinas version av händelseförloppet blev densamma som förut.

Så kom läkareutlåtandet och grannarnas vittnesmål. Men då kom också Kristinas protester:

- Daj ljuger, daj ljuger allihop, daj vell ha mäk halshoggen, å de skiter la jak i, de sa snart vëra gjort.

Längre kom man inte med Kristina. Hade det varit ett halvt sekel tidigare så hade hennes öde ofelbart blivit stupstocken. Nu blev hon som psykiskt undermålig internerad för livstiden, först på Gibraltar vid Göteborg och sedan på Vänersborgs asyl. Något brott bekände hon aldrig.

Ur boken Svältorna och livet i Svältbygden förr och nu. Oskar Lidén, tryckt 1949.

Lära om livet på landet sådant det var förr

Så här fina blev våra brödkakor! Fast efter matrasten hade vi inga kvar.

Du kan väl åka till Zackrissons i Hemsjö när de tar emot en skolklass från Alingsås. Ta lite bilder och skriv om besöket. Det är Leif Brunnegård, som ger mig detta intressanta tips.

Ingemar och Margareta Zackrisson är ägare till gården Mysten i Hemsjö socken: 30 hektar mark, mest skog. De driver gården enligt kretsloppet, sådan det praktiserades förr i tiden. Genom åren har de tagit emot många skolklasser, både från grundskola och gymnasieskola, men också andra grupper som velat lära känna grunderna i kretsloppet.

Vid mitt besök är det elever från högstadiet vid Nohagaskolan i Alingsås som får ta del av Ingemar och Margaretas kunskaper och erfarenheter. 70 ungdomar och några lärare, fördelade på fyra grupper, får under ett par timmar för varje grupp, se, lyssna och ställa frågor. Ingemar och Margareta har tidigare själva varit lärare och vet hur man fångar ungdomars intresse. Margareta berättar om djuren på gården, mest om lammen, hur mathållningen var förr, hur man bodde och den natura-

När vitsippan, "röjepigan", blommor är det rätt tid att röja bort gammalt löv och grenar i ången.

hushållning som gällde ända in på 1900-talet. Ingemar visar skog, gran som är tätvuxen, och gårdsgårdar i trä och sten.

- Det börjar bli glest med skolklasser. Skolorna har inte råd längre. Och vår ungdom växer upp i tätorter och får liten eller ingen kunskap om hur den mat de äter blir till. Även för dem som sommardagarna på landet är datorn viktigare än att lära sig något om lantbruk och djurskötsel. Ingemar är bekymrad.

Lamm är en stor del av Mystens liv. Under sommaren betar 70 lamm på gårdens ägor, men också i andras hagar. Det är inte svårt att få bete till djuren utanför gården, säger Ingemar, många vill ha hjälp med att hålla landskapet öppet.

Lammen tas tillvara fullt ut; ull, skinnen och köttet. Flera produkter säljs i gårdsbutiken. Men det gäller att vara ute i god tid om man vill ha en lammstek som är från Mysten och garanterat KRAV-märkt.

Hur blev det med mina bilder från Nohagaskolans besök? Inte så lyckade tyvärr. Men ur Ingemar Zackrissons och Tore Hagmans bok har vi fått lov att använda ett par vackra foton. Tur ska man ha.

Text Roland Antehag
Foto Tore Hagman
ur boken Utblick från en gårdsplan.

Smultronställen och Körskôj på årets Essungaträff

För många hembygdsvänner i Västergötland är Västgötaträffen i Essunga en höjdpunkt på året. I över 50 år har Essunga hembygdsförening, Västergötlands Hembygdsförbund och Studieförbundet stått som arrangörer. Idén föddes av en Essungaprofil, Cement-August. Det är Essungaborna som drar det tunga lasset med förberedelser och genomförande. Söndagen den 2 augusti är det dags för årets upplaga.

Festligheterna börjar klockan elva. I år deltar bröderna Wahlqvist, bördiga från Tumleberg, med en konstutställning. En annan bildkonstnär är Essungabördiga Sara Gunnarsson. Hon visar en samling fina fotografier. Det är också en motorfordonsutställning. Mellan 11.30 och 13 serveras lunch på Stommen.

Körskôj

Från Vedum kommer kören Körskôj och de kommer att medverka i gudstjänsten i Essunga kyrka under ledning av Anna-Lena Andersson. Och så blir det en gästpredikant.

Kyrkkaffet serveras i hembygdsgården och då finns det också tid att umgås med gamla bekanta och göra nya bekanskap. Västgotaguiden och kåsören Uno Boman kommer att kåsera om Smultronställen i gamla Skaraborg. Det blir mer körsång och naturligtvis finns Essunga Folkdanslag på plats. Hembygdsvännerna i Essunga hälsar oss välkomna.

Körskôj. En härlig kör från Vedum gästar årets Essungaträff.

Text Leif Brunnegård
Bild Ingemar Lundgren

Inte alltid långtråkigt i politiken

Sten Norström var bankkamrer i Vårgårda och i rätt många år representerade han dåvarande högerpartiet i kommunalfullmäktige, även som ordförande. Vid ett tillfälle berättade han för undertecknad att han mindes ett par ärendebehandlingar med lite extra knorr på. Det var på 1950-talet.

Engång hade ett par små ärenden placerats i följd på föredragningslistan. Det ena gällde anslag för bekämpning av skadedjur, det andra handlade om anslag för viss representation. Vid det första ärendets föredragning var det ingen som begärde ordet. Det blev bifall utan vidare. Men när man kom till representationsärendet ville en ledamot ha ytterligare information. Fullmäktige ordföranden lämnade då ordet till kommunalnämndens ordförande, som den gången hette Elis Carlsson i Kolbäck, för att svara på den ställda frågan. Han tyckte kanske att det inte var så noga att följa med i små ärendena, alltnog han hade för sig att man var kvar på skadedjursanslaget. Och svaret blev förstås därefter:

- Jaa, vi brukar köpa råttgift som handlarna får dela ut till allmänheten.

En annan gång blev det en liten pilsnerdebatt i fullmäktige. En handlare hade sökt tillstånd att sälja pilsner. Fullmäktige skulle då yttra sig över ansökan, varefter den gick till länsstyrelsen för avgörande. När ärendet kom upp i fullmäktige yttrade sig tre ledamöter, som vi kan kalla för A, B och C. Ledamot A tillhörde kommunalnämnden, hade där tillstyrkt ansökan, och yrkade nu kort och gott bifall. Sedan kom ledamot B med ett avslagsyrkande, och han höll ett engagerat anförande på temat att pilsner är minsann inte någon oskyldig dryck. I hans inlägg framstod den tvärtom som synnerligen stark. Ingen mer begärde ordet men ledamot C vände sig i sin bänk mot B och frågade:

-Var kan man få tag i detta öl?

Henry Stjerna

Helt naturligt

Kalla den änglamarken

Kalla den änglamarken, himlajorden om du vill. Jorden vi ärvde och lunden den gröna. De orden är hämtade ur Evert Taubes ledmotiv till Hasse och Tages ekologiska film Äppelkriget. Så här på försommaren kan väl nästan alla områden göra skäl för namnet änglamarken, men för mig går tankarna till Österplana hed när den fylls av änglablommor. Kring månadsskiftet maj–juni brukar heden vid den alltför stora kyrkan färgas rödlila av himmelrikets nycklar, orkidén Sankte Pers nycklar.

Med lite tur kan det fortfarande finnas gula inslag av en annan Sankte Pers nyckel, den som vanligen går under namnet gullviva. Med lite tur brukar man finna exemplar av Jungfru Marie sko, den vi brukar kalla gökens sko (guckusko), även om den verkar ha minskat. Och den skarpögde och botaniskt kunnige lär till och med kunna hitta något exemplar av den Paradisiska orkidén Adam och Eva. Här skall den röda varianten finnas, men om det är Adam eller Eva har jag aldrig fått besked om. Blomman finns i vart fall i både röd och gulvit färg, för att lura våra insekter påstås det.

Skyddat Paradis

Den som vill få en föraning av Paradiset i form av blommande Adam och Eva får söka sig lite västerut, där finns det ganska gott om dem skyddade av ett elstängsel. Skyddet sägs väl vara för att hålla djur borta, men kanske är man minst lika rädd för närgångna naturfotografer.

Den som återkommer längre fram på sommaren kan nog vid Österplana kyrka finna ännu en helig orkidé, Jungfru Marias nycklar. Ännu vackrare än St Per, men inte lika imponerande i antal. I varje fall inte när jag varit på plats.

När kristendomen kom till våra bygder så döptes rader av blommor om. Inte minst fick de många som tillägnats kärleksgudinnor fick ett mer kyskt och passande Marianamn. Det vimlade av blommor som bar olika helgons namn, de allra flesta knöts på ena eller andra sättet till Maria.

Namnen kvar

Men efter reformationen ansågs det ju inte riktigt passande med helgonnamn, det var alltför katolskt. Inte minst Linné gav blomstren mer lämpliga och neutrala

Änglamark. Sankte Pers himmelska nycklar frodas kring Österplana kyrka.

namn. Bortsett från just orkidéerna som fortfarande ofta har kvar helgonnamnen. Vad det nu kan bero på.

Lite extra intressant är det ju att möta just Sankte Pers nycklar i sådan mängd här i Österplana, inte långt från exempelvis Forshem där man på en vackert huggen sten kan se just när St Per tar emot himmelrikets nycklar.

När detta läses är nog himlamarken i Österplana överblommad vad det gäller Sankte Pers nycklar, men det finns ju mycket annat vackert att se. Och det blir ju fler vårar.

Hans Menzing

Gustaf Tenggren

sagotecknaren från Magra

He was born in Magda Parish in Vestergotland, western Sweden brukar det stå lite felaktigt i amerikanska biografier över honom. Men det var självfallet i Magra han föddes den 3 november 1896 i Lottehagen och han döptes till Gustaf Adolf.

Det var hans farfar Johan Teng som flyttade dit 1879 efter att han gjort en kort bana som indeltsoldat, därav namnet Teng. Johan blev kasserad från det militära för liderlighet och opålitligt uppförande. På Lottehagen bodde också Johansson Aron Enock och hans hustru Augusta, föräldrar till Gustaf. Dom hade ändrat efternamnet från Teng till Tenggren. Både Johan och sonen Aron Enock arbetade som målare och då främst med dekorationsmåleri.

Försörjningsmöjligheterna i Magra var dåliga och Aron Enock med familj flyttade till Göteborg 1898. Två år senare lämnade fadern familjen för gott och åkte till Amerika för att söka lyckan.

Farfar blev något av en far för Gustaf och han var hos honom i Magra så fort han kunde, både på sommarlovet och ibland även under skolverterminerna då han gick i skola i Magra.

Somrarna var härliga, dem tillbringade jag på landet, hängande min farfar tätt i hämlarna. Han var träsnidare och målare, och en fin kamrat för en liten pojke, skriver Gustaf i sin självbiografi.

År 1908 började Gustaf Tenggren som frielev på slöjdföreningens skola i Göteborg. Först på kvällstid men senare på heltid. En skola som även hans far hade gått i. Åren 1913 till 1916 studerade Gustaf vidare vid Valands konstskola efter att han återfått ett stipendium. På loven och fritiden målade jag porträtt och illustrerade i tidskrifter. Det allra mest spännande arbetet var emellertid att måla kulisser och hjälpa till med att utforma scenbilder vid teatern i Göteborg, skriver han.

År 1916 hade han sin första utställning på Medéns bokhandel i Göteborg och samma år illustrerade han sin

Gustaf Tenggren

första bok Två sagor av Carl Ewald.

John Bauer slutade efter en schism att illustrera Bland tomtar och troll och Gustaf blev tillfrågad om han ville ta över detta arbete och mellan åren 1917 till 1926 illustrerade han Bland tomtar och troll. Första året gick han fortfarande på Valand och han fortsatte med detta även när han flyttat till Amerika.

1918 gifte sig Gustaf Tenggren med Anna Pettersson, syster till Gustafs bästa vän Rudolf Pettersson. Han som senare i livet gjorde 91-ans Karlsson.

Åren 1918 och 1919 bodde dom i Köpenhamn och han illustrerade där H C Andersens sagor.

År 1920 emigrerade Gustaf och Anna till USA från Köpenhamn och de bodde de två första åren hos Gustafs syster Agnes i Cleveland, Ohio.

Gustaf och Anna gick skilda vägar och hon flyttade hem till Sverige igen och gifte om sig 1945 med Åke Brink. Hon blev en ganska känd konstnärinna och kallade sig för Anna Tenggren-Brink.

1922 flyttade Gustaf till New York, och öppnade en egen konstateljé och gjordemycket reklamteckningar liksom modeteckningar och affischer med mera för teatrar. Mellan åren 1923 till 1935 illustrerade han förutom de andra uppdragen även 22 sagoböcker.

1926 gifte han om sig med Mollie Fröberg, hon var svenskättling, men född i Amerika och hennes föräldrar kom från Stockholm. Gustaf och Emma Amalia som hon egentligen hette fick inga barn.

1936 fick Gustaf ett erbjudande att arbeta som Art Director vid Walt Disney Productions i Los Angeles vid deras första långfilm Snövit och de sju dvärgarna. Förutom Snövit kom han att arbeta med Bambi, The Ugly Duckling, Hiawatha och Fantasia och sist men inte minst Pinocchio som till stora delar var Gustaf Tenggren verk och han utformade både miljöer, kläder och annan rekvisita.

Lottehagen. Bo Larssons tavla berättar var Gustaf Tenggren är född.

Mitt arbete vid Disney's Studio (1936-39) var en intressanterfarenhet. Där utformade jag bakgrunder, scenerier och figurer och utarbetade sekvenser för sådana filmer som Snövit, Den Gamla Kvarnen, Pinocchio med mera, skriver han själv.

Han slutade hos Disney's studio dels för att han inte trivdes med 8 till 16 jobbet och så påstås det att han och Walt Disney inte kom så bra överrens.

Det har väl inte undgått någon att Borås har blivit begåvad med en jättelik Pinocchiosstaty med namnet Walking to Borås av Jim Dine. I samband med detta var det en tidning som frågade en magrabo om dom kunde tänka sig statyn i Magra? Den tillfrågade tänkte en stund och svarade, vi har så många konstiga gubbar här i Magra så det räcker. Men en av Bjärkebygdens konstnärer Bo Larsson gjorde efter lite övertalning en egen Pinocchio i naturlig storlek med det träffande namnet walking back to Magra.

Åren 1942 till 1962 illustrerade Tenggren bland annat 28 böcker i serien Golden Books med storsäljaren The Poky little Puppy som är tryckt i över 15.000.000 exemplar, världens mest utgivna barn och ungdomsbok. Harry Potter kommer först på femte plats. En annan storsäljare i serien var The Saggy Baggy Elephant (Den skrynkliga elefanten) som har tryckts i mer än sju miljoner exemplar och hamnade på sjunde plats bland de mest utgivna barnböckerna.

Flera av böckerna i serien Golden Books är översatta till svenska av Gösta Knutsson och heter då Den gyllene boken.

År 1962 illustrerade Gustaf Tenggren sin sista sagobok, King Arthur and the Knights of the Round Table, by Golden Press. Han illustrerade totalt 77 böcker varav några båda med text och bild till exempel Mother Gosse 1929, Tenggren's Story Book 1944,

Gustaf och Mollie gjorde 1943 en segeltur utanför

Gustafs första hem? Så här tror Christer Gustavsson Slätt att stugan på Lottehagen såg ut.

Maines kust och på ön Soutport hittade dom ett sjömanshussom dom genast köpte och 1944 flyttade det till Dogfish Head, Maine i norra delen av USA's Västkust.

Att resa i Europa, Mexico och härs och tvärs i de Förenta Staterna för att teckna och måla är mitt sätt att roa mig. Sen hem igen till kusten i Maine, där jag och min fru haft vårt hem i West Southport de senaste tjugo åren och där livet passar oss perfekt.

Den 9 april 1970 dog Gustaf Tenggren i Dogfish Head, West Soutport, Lincoln, Maine. Mollie överlevde honom med 14 år och avled den 30 mars 1984.

Vi har nog inte förstått i Sverige hur stor han var i Amerika och vilka priser det är på hans konst. En akvarell målad 1918 var till salu på auktion i USA och utropspriset var 12.000 dollar.

Jag undrar ibland om Gustaf hade varit född i Amerika, då hade det säkert stått vid infarten till samhället Gustaf Tenggren was born here. Men i Magra finns inget som berättar att han är född här. Nu har det blivit ändring på detta för den 25 april satte Bjärke Hembygdsförening upp en tavla vid Lottehagen. Tavlan är gjord av konstnären Bo Larsson. Stugan där Gustaf var född i är borta sedan länge men på samma plats finns en annan liten stuga.

Vid invigningen kom det nästan hundra personer. Avtäckningen gjordes av två släktingar till Gustaf Tenggren, Lisbeth Tenggren och Göran Teng. Efter att skolan uppfört några scener ur Walt Disneys filmer som Snövit och Pinocchio gick alla till församlingshemmet och drack kaffe med Pinocchiotårter.

Christer Gustafsson Slätt

Källor

Lars Emanuelssons hemsida Gustaf Tenggren's World.

Nationalmuseums utställningskatalog 1990 Från svenska sagor till amerikansk fantasi Gustaf Tenggrens illustrationer 1920-1970

Egen forskning.

Götenebon som satte stopp för det krigiska sveaväldet

I skolan lärde vi oss att slagfärdiga svear redan på 500-talet erövrade våra bygder och gjorde osittligt lydigt bhangsom under dåningtbugade införsvearikets guldskimrande centrum i Gamla Uppsala. Men så var det en historielärare från Götene som i en uppsats vid Göteborgs universitet 1973 ställde den naturliga frågan: Är det verkligen så? Var finns bevisen?

Idag känns frågorna självklara, men det var de inte då. Att ifrågasätta svearna som skapare av det svenska riket var då som att förneka allt svenskt och heligt. Uppståndelsen blev norm när Götenebon Verner Lindbloms tankar i början av 80-talet fördes ut av Sveriges Television på bästa sändningstid och till bedövande vackra bilder från bland annat Västergötland när det är som bäst. Naturligtvis blev det en kamp som fått de gamla svearna att blekna, men Verner som i barndomen på grund av engelska sjukan inte kunde konkurrera med de andra pojkar i krävande lekar stod pall för historieetablissemangets ralarlångar.

Besegrade svearna

Så här mer än ett kvartsekel senare känns det frestande att påstå att Verner och hans vänner besegrade det en gång så mäktiga sveaväldet, men riktigt så enkelt är det ju inte. Det var ju inte de gamla svearna som skrev historien, de var nog dåligt skrivkunniga. Dessutom kommer striden säkert aldrig att riktigt ta slut.

Idag 90-åriga adjunkten Verner Lindblom, Götene, beskylldes för att enögt se historien ur västgötsk vinkel, vilket bör ha roat denne smålänning. Han har ett enkelt ursprung på en småländsk lantgård. Sjukdom gjorde att han inte kunde tävla fysiskt med de andra pojkar,

Gånggriften i Slöta hör till Verner Lindbloms favoriter.

men att kompensera detta med studier var inte lätt. Som för så många andra begåvade ungdomar på den tiden var bristen på pengar ett hinder.

Så fick han ägna sig åt egna studier på den lilla lediga tid som var över under arbetets somdräng med 50 kronor i månaden. Och när han småningom kom in på seminariet tvångshan hanka sig fram på ett lån på 2.000 kronor. Under fyra år.

I frontlinjen

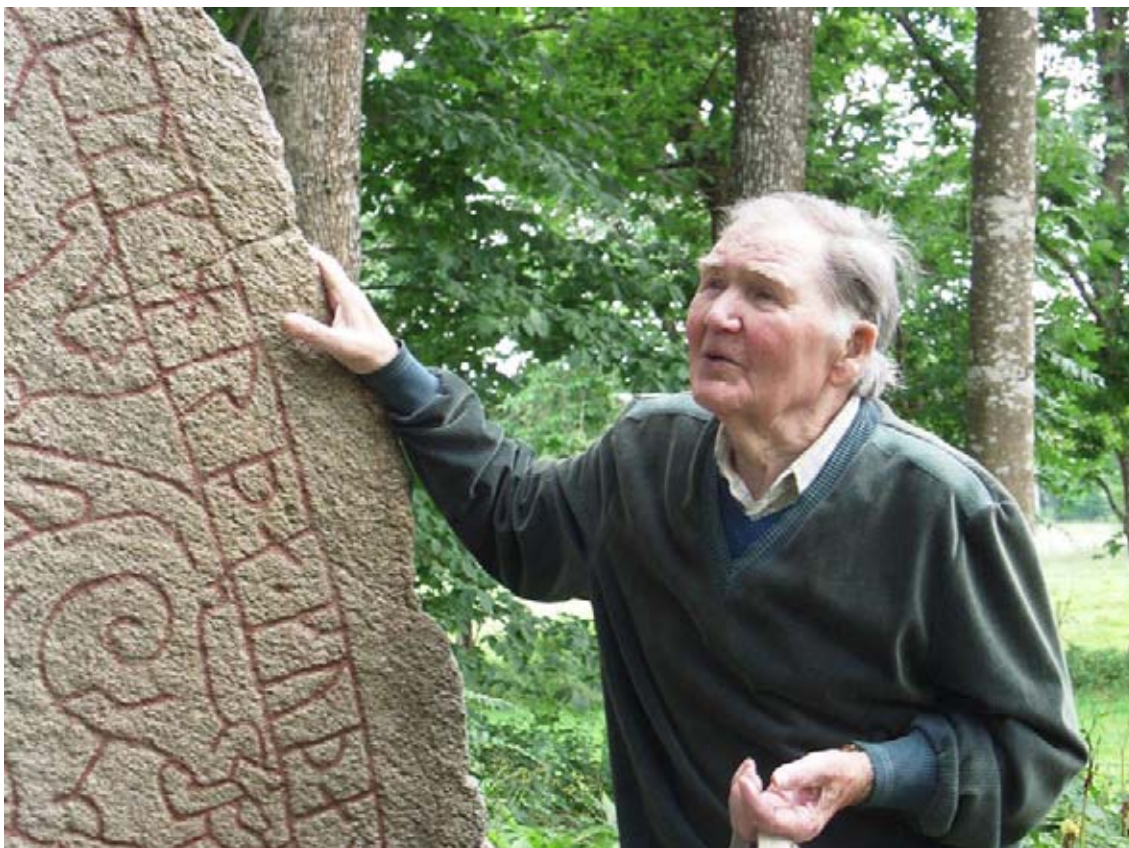
Kanske den bakgrunden förklarar hur han under åren orkade med att ständigt stå i frontlinjen i de otaliga debatterna. För när han efter lärartjänster i Småland och Hjo hamnade i Götene kom han i kontakt med privatforskare som ifrågasatte historieböckernas beskrivning av hur

Sverige uppstått. Verner insåg också snabbt att det var mycket som inte verkade stämma. För att få mer tyngd i sina resonemang tog han ett par sabbatsår i början av 70-talet för att studera historia på akademisk nivå och föra fram sina teser i akademiska formuleringar. Fast det hjälpte väl inte mycket för att blidka de historiska höjdarna.

Verner Lindblom var alltså inte först att ifrågasätta den gängse historieskrivningen, och kanske hade hans frågor inte skakat riket om inte en skicklig TV-producent tagit upp frågan i en rad varianter i ett älskat och hatat TV-program om Svearikets vagg.

Dag Stålsjö lät rader av åsikter komma till tals, alla inte lika genomtänkta för att uttrycka det milt, och uppståndelsen blev stor. Historikerna, som borde älskat att deras ämne aktualiserades på detta sätt, var argast. Den historieintresserade allmänheten tände till och gav sig ut i stora skaror för att söka Svearikets vagg. Debat-

Profilen

Verner Lindblom har mycket att berätta om den berömda Olsbrostenen i Åsarp.

terna fortsatte utanför TV, det kunde sitta publik på ett halvt tusental i en lokal för att höra lärda män träta om vår tidigaste historia. Vem hade kunnat ana det? Och debatten gick också het i olika tidningar och böcker.

Kultförklarades

Självaste radionämnden kopplades in för att stoppa TV-programmen, resultatet blev snarast att de kultförklarades. När dammet så småningom lade sig var inget sig likt. Det var inte alls självklart längre att svearskapat svenska riket på 500-talet, fler trodde på Verner Lindbloms teser om att riket långsamt växt fram med stöd av kyrkan, som hade kunskapen som behövdes för att administrera stora enheter, och att rikets framväxt snarast kom in via Väst- och Sydsverige. För att nu kraftigt förenkla Verners teser, dem förklarar han bäst själv.

Nyligen gav livaktiga Historieforum Västra Götaland ut en liten bok där Verner Lindblom själv får komma till tals i sin uppsats och äldre artiklar, Verner Lindblom – mannen som vände upp och ner på Sveriges historia heter den och är sammanställd av Anne Fant Ekman, Ewert Jonsson och Lennart Axelsson. Den senare har dessutom välvilligt lånat ut bilder från boken till denna artikel. I boken finns en lång inledande uppsats om Verners uppväxt, skriven av Anne Fant Ekman. Där kan man också se rader av fina bilder liksom kartor som underlättar läsandet. I boken kan man kanske få ett intryck av att striderna är över, men så blir det förstas

aldrig. Nya teorier, och avdammade gamla, kommer ständigt att poppa upp, vad skulle historikerna annars skriva avhandlingar om. Men de teorier som härskade när TV-serien startade, dem är det få som verkar tro på idag.

Intresset ökade

Framför allt har intresset för vår äldsta historia ökat kraftigt, och rader av forskare erkänner att de väcktes av TV-programmen. Idag är det ingen som räds att ifrågasätta, och det kommer rader av skrifter som tar upp olika infallsvinklar kring tidig historia. Dessutom har en rad historiker börjat skriva fullt begripligt även för oss amatörer, och till och med arkeologerna gör sitt bästa för att skriva enkelt. Även detta säkert en följd av den enorma intresse som visades från allmänheten.

Att uppståndelsen då blev så stor berodde, enligt elaka iakttagare, på att de etablerade historikerna inte var intresserade av den epoken och egentligen inte visste något. De var tvungna att lita till gamla källor, som senare visade sig ytterst grumliga.

Olika sidor har säkert helt olika tolkningar av resultatet av debatten, men alla verkar i stort sett vara ense om en sak – de hyllar pionjären Verner Lindblom. Mannen som starkt bidrog till att historieböckerna fick skrivas om.

Text: Hans Menzing
Foto: Lennart Axelsson

Min farmor Lotta i Frugårn

Min farmor Johanna Charlotta Olausdotter föddes den 18 november 1859 på Nabben, en backstuga under Hedared Eriksgården. Hennes föräldrar var Olaus Johansson och Anna-Stina Olausdotter. Torpet låg på en udde vid Västra Kolsjöns sydspets. Farmor hade en äldre bror och två småsyskon när familjen blev utkörd från Nabben 1865. Det hade väl blivit någon osämja med gårdsägaren.

En fattig torparfamilj hade inga rättigheter, det var bara att flytta, men vart? På granngården, Eriksgården i Hedared, fanns dock en hygglig aregårdsägare, som lät familjen köpa en "stubbasvea" som blev torpet Desau. Mor grävde tegar för att föda kon som skulle ge mjölk åt familjen. Fadern bar fram virke till en stuga och en ladugård för kon. Från 1868 utökades familjen med tre barn, och bestod nu av nio personer. Min farmor fick bara gå i skolan under fjorton dagar, sedan hade hon lärt sig att läsa i testamentet, den enda bok familjen ägde.

Tröttsamt bastabinne

Hon kunde också skriva sitt namn. Därefter fick hon passa småsyskonen, och hjälpa till med bastabinne. Mor Anna-Stina kom från Ödenäs och kunde konsten att binda sillkassar och andra nyttosaker av granbast att sälja. Hon valde ut granvirke som gick att klyva till bast. Sedan fick Olaus hugga ned granarna och bära hem virket. Bastabinne hela dagarna var ansträngande för barn runt tioårsåldern. Farmor ville inte gärna prata om hantverket, och inte heller lära ut det. Hon hade fått nog av det. Olaus tillverkade också "naglar". Det var träspik, som användes till båtbygge. När Olaus hade täljt så många naglar, som han orkade bära på ryggen, gick han till hamnen i Göteborg för att sälja dem. Det var en vandring på ungefär sex mil fram och sex mil tillbaka. Då kunde han köpa hem salt och socker och

naturligtvis sill.

Några år in på 1870-talet, var det dags för farmor att gå och läsa för prästen. Hon fick traska iväg en mil till Sandhult eller Bredared, där prästen tog emot läsbarne.

Hennes första tjänst blev som lillpiga i Hedared hos Lille-Johannesa, det vill säga hos Johannes Bengtsson i Skattegården som hade affär i Hedared på den tiden. Jag har fått ära några kaffekoppar, som farmor köpt i affären. Därefter flyttade hon till Vemmenhult Skattegården i Bredared och blev piga hos Samuel Svensson, Häradsdomaren. Mjölkningshördet till och på sommaren fick hon gå till sommarfähuset och mjölka ett par tre gånger om dagen. Mjölken

fick sedan bäras hem nästan en kilometer med ok och ämbar. Under tiden hos häradsdomaren träffade hon sin blivande man, Albin i Frugårn. De gifte sig år 1889.

Stampat jordgolv

Albin Magnusson var född den 22 juli 1865 och hade tillsammans med sin bror Claes, övertagit föräldragården, Vemmenhult Frugården i Bredared. Här blev farmor Charlotta Lotta i Frugårn. Köket hade stampat jordgolv, och maten kokades över elden i den öppna spisen. Men farmor hade sparat lite pengar och kunde köpa en järnspis, en Norrahammars Nr 27. Den blev samtidigt en bra värmekälla i köket.

Den 25 juli 1889 blev det tillökning i familjen, då föddes Oskar, som blev min far, och 1891 kom Emelie. Det var vanligt med leksaker, men farmor berättade att hon tillverkade trasdockor. Oskar och Emelie fick var sin docka, men Oskar var inte nöjd. Han spikade upp sin docka på uthusväggen och så var leken med dockor över för hans del.

När Oskar var sju år fick han börja småskolan som flyttade runt på olika ställen. Men Oskar fick ofta vara

hemma och se till syster Emelie när mor Lotta hade mycket att göra. På själva julafton den 24 december 1897 föddes så yngsta dottern, Selma.

Det farmor mindes bäst från seklets början var den 23 oktober år 1904 då det värsta jordskalvet på tusen åri våra trakter inträffade. Porslinet i skåpet börjades kramla, allting skakade och skänken började röra på sig.

1910 var det dags för Oskar att göra militärtjänst på Fristad hed som var övningsplats fram till 1914 då Oskar var med om att flytta till kasernerna i Borås. Med förstavärldskriget blev det ransonering och bönderna fick försöka leva av det jorden gav. Först tog lysfotogenet till lamporna slut. Men det löstes tillfälligt med karbidlampor tills det blev ont om karbid också. Farmor berättade att man fick sitta runt järnspisen och elda med öppen spislucka för att få lite ljus. Säkert var det besvärligt för Emelie och Selma, som skaffat hemarbete med strumpstickning. De hyrde stickmaskiner hos firmor i Borås, som också lämnade ut garn för lönstickning. Det blev några kronor i förtjänst. Men belysningsproblemet löstes när man bildade en elförening och utnyttjade vattenkraften vid Hultaström. Det var en stor händelse när man 1917 bara behövde vrida på en strömbrytare för att få ljus. Första världskriget tog slut och man kunde dricka kaffe igen. Emelie gifte sig 1920 med Johan Adolfsson, och flyttade till hans gård i Hjortsberg. 1922 gifte sig Selma med Frans Johansson från Hedared. Selma och Frans fick köpa torpet Bäckäng, som hörde till Frugården.

Pensionär 1926

Farmor blev pensionär 1926, men hennes pension blev bara en engångssumma på omkring 50 kronor. Sedan dröjde det tjugo år till nästa utbetalning, då hade det blivit ett nytt pensionssystem och farmor fick ansöka för att få den nya månatliga pensionen. När farfar blev pensionär, fick han fyrtiotre kronor per år, tills det nya pensionssystemet trädde i kraft.

Vid midsommar 1928, gifte sig sonen Oskar med Ester Erikson från Ekarebo, och 1929 övertog de Frugården. Farmor och farfar blev undantagspensionärer, med friförsörjning och het trump på andravåningen i Frugården. Där fanns en vedkamin, och farfar såg till att det fanns ved. Farmor skötte om kreaturen i ladugården som hon alltid gjort, och både farmor och farfar hjälpte till med allehanda sysslor.

Den 18 april 1930, fick Oskar och Ester en son, Åke Magnus, som nu här fortsätter att berätta egna minnen av farmor från trettiotalet och framåt. Farmor berättade att hon försökte lära mig att gå så tidigt som möjligt. Vid tio månaders ålder kunde jag börja följa med henne på olika upptäcktsfärder. Mammans att mest och sydde kläder åt bygdens folk, de kom med tyger för att senare kunna hämta färdiga plagg. Mamma var naturligtvis belåten med att farmor skötte barnpassningen. Farmor var också

roadav uppdraget, och jag blev på så vis hennes speciella gunstling. I början av 1930-talet byggdes en ny väg vid trädgårdskanten, säkert en omvälvande upplevelse för både människor och djur. För farmor blev det särdeles smärtsam upplevelse. När det blev sommar skulle kor och ungdjur ut på bete. Farmor släppte ut korna, men en ung kviga som var lite bångstyrig skulle hon leda i hornet och när kvigan troligen blev skrämdd av vägarbetet, stötte den omkull henne. Farmor bröt lårbenshalsen och slog axeln ur led. Jag minns när pappa och farfar bar in henne i köket och lade henne på sängen i kammaren. Hon hade naturligtvis fruktansvärt ont, men vi hade ingen telefon, så pappa fick springa till Zackrissons affär för att ringa Hugo Anderssons Taxi, som körde farmor till Borås Lasarett. Att vrida armen rätt i axelleden var väl inte så stort problem, men lårbenshalsen fick spikas ihop och det var väl inte så enkelt för läkarna på den tiden. Men operationen lyckades och sedan fick farmor vara på lasarettet i flera veckor, innan hon kom hem och började lära sig att gå med käpp. Efteråt klagade hon på att det gjorde ont i benet hela tiden. På hösten 1937 började jag småskolan i Valdaslätt, och jag minns att farmor mötte mig ibland när skolan var slut och jag annars skulle gått den nästan 3 km långa hemvägen ensam.

Vävde mattor

På andravåningen hade farmoren vävstol. Där vävde hon mest tras mattor, men ibland även handdukar och andra linnevävnader. Jag fick hjälpa henne någon gång med varpen när en ny väv skulle sättas upp, om inte någon annan fanns tillgänglig. Det var många som kom med mattor och ville att hon skulle väva mattor åt dem. De fick också skaffa fram varp till mattväven själva. De fick då betala vävlön med 25 öre alnen, eller som farmor sade "tolv skilling alnen". När farmor var liten fanns inte metersystemet, och därför använde hon aldrig meter eller centimeter. Om farmor vävde 7-8 alnar per dag tjänade 2 kronor. 1940-talet började med ransoneringar av olika slag. Farmor var van, hon hade varit med om det förr. Men nu var det betydligt bättre enligt henne, vi hade mat på bordet och elström till lyse.

Varma yllevantar

Det blev kalla vintrar och skogsägarna blev ålagda av staten att hugga ved till försäljning. Men priset på veden hade staten bestämt. Det fanns inte arbetshandskar till vedhuggarna. Nu fick farmor nytt arbete med att producera varma yllevantar. Spinnrocken kom fram och farmor spann ullgarn och stickade vantar och sockar. När det blev ont om fårull var det hundar och angorakaniner som fick släppa till pälsen till garn. Hundhår var inte farmor belåten med, det flög omkring överallt i rummet, det var lättare och inte så fett som fårull och därför besvärligare att spinna. Från krigsåren minns jag att det hade kommit apelsiner till julen. Jag var med farmor i affären och vi

fick köpa ett kilo apelsiner per familj. När kriget tog slut kom en bananbåt och då blev det fest igen med en banan per person.

1949 fick farmor fira sin 90-årsdag. Det var en stor dag med många gratulanter. Men med tiden fick hon mer och mer ont i benet hon bröt på 30-talet, och hade svårt att förflytta sig. Huvudet var det dock inget fel på, hon mindes gamla tider och följde med stort intresse med i nutiden. Det är roligt att få leva och få se hur det går för andra, sa hon med glimten i ögat. De sista åren tyckte farmor att hon hade gjort sitt och tillbringade allt mer tid i sängen. Hon ville ändå gärna veta vad som hände och om jag kom hem sent gick jag alltid in till henne för att se

hur hon mårde. Var hon vaken blev det nästan alltid en pratstund om vad jag hade varit ute på för roligt. Men när jag kom hem kvällen 6 mars 1954 var dörren till farmors rum låst och jag förstod genast att nu fanns inte farmor mer. Hon hade blivit sämre de senaste dagarna och hade fått sluta sina dagar i sitt kära hem med sina tre barn vid sängkanten. Farmor begravdes i Bredareds kyrka den 14 mars 1954. Efter nästan 95 år var ett händelserikt liv tillända, och jag minns med stor tacksamhet, att ha fått uppleva mina första 24 år tillsammans med henne.

Åke Magnusson

En flottled på Hunneberg Ett projekt värt att glömma

Motlutvarskogsavverkarens mardröm och härlåg berget med ett vattensystem mot vilket nästan all mark lutade. Virke flyter ju – tänk om man kunde...

Det var 1860. Jägmästare Schmiedte hade bekymmer. Skogarna runt bergkanterna var snart avverkade och skogsodlade. Inne på berget, runtsjöar och mossar, fanns stora arealer restskog kvar. Men hur få ut den, berget var ju som en djuptallrik. Till närmaste bergkant var det svårt motlut. Utefter sjöarna ner mot utloppet i By klev var det medluta, men då krävdes tjäle och bäriga isar. Han kände sig förföljd; gjorde han en avverkning där inne, nog strejkade kung Bore. På Kungliga Skogsinstitutet hade han läst om flottning i åarna uppe i Bergslagen. På skogskartan såg sjösystemet inbjudande ut. Med skogsskolans hjälp kunde han få en flottled planlagd och torparna hade ju arbetskyldighet. Enligt en uppgift påbörjades arbetet redan 1864.

En flottningskanal grävdes och sprängdes från Alsjön, källsjön i sydost, via sju mellanliggande sjöar ner till utloppet i By klev, med en timmerränna vid Gårdsjön och med dammar i sjöarna för att spara tillgången på flottningsvatten. Den grävda kanalen var omkring tre kilometer med en dagbredd av fyra-fem meter och en bottenbredd av en och en halv. Totalt var flottleden cirka tio kilometer. Flottningsrännan ovanför Gårdsjön var nära hundra meter lång. Det dröjde till 1879 innan leden färdigställdes.

Flottleden användes under elva år mellan 1879 och 1896. Under tre år avverkades det inte kring leden och under andra år fanns det för litet vatten. Dålig vattentillgång, ringa fall och de smala kanalerna gjorde det nödvändigt att 'leda' stockarna hela vägen genom systemet. Den svaga strömmen medförde även en be-

svärlig bogsering över sjöarna. Virket togs upp vid By klev där det sorterades i kundanpassade poster och såldes på auktion. 1896 var leden så bristfällig att flottningen upphörde.

De grävde en flottled ...

De hade blivit satta att gräva det stora diket mellan Alsjön och berget ovanför Gårdsjön. Med undantag för trehundra meter fastmark mellan Jonstorpsmossen och Persmossen var det värsta sorten av rotbemängd blöt-torv. De hade fått ut plåtskodda spadar och flåhackor av kronojägarna, de hemsmidda yxorna fick de hålla själva. För nästan varje spadatag torv fick de hugga av rötter och sjunkna stammar, som bara sjönk djupare ner i torven av blötjärnsyxans slag. De högg vidare så mossvattnet stänkte dem genom våta. Med smorlädersstövlar av vattenfyllda, arbetade de dyngsur hela dagen. När kronojägare Lindqvist klagade på att arbetet gick

Den smala, sprängda kanalen vid utloppet i Grinnsjön.

för långsamt, väste Andreas i Grinnsjö i mungipan: Gräv själv din djävla torrskalle.

När kanalen från Gårdsjön till Grinnsjön skulle sprängas anlätades skogsskolan. Skogsrättare Gyberg ledde arbetet och Andreas i Grinnsjö, som var smideskunnig, skötte borrhväsningen. Sonen August skötte blästern. Han fick lära sig många nya kraftuttryck, både från skogslärlingarna och pappa Andreas, över den hårda diabasen och dålig borrhväsningens kvalitet. Skogsrättaren, som var kantorson, förmanade till aktsamhet med den unge gossens öron.

Det tog femton år innan hela leden var klar. Mycken dyrbar lätetid förbrukades när skogslärlingarna sattes in för att rädda flottningsvirket.

... och brukade den

Han hade fått passet vid nedre änden av flottningskanalen mellan Gårdsjön och Grinnsjön. Under sju dagar innan hade derottringbommar över Gårdsjön med sexhundra stockar som avverkats uppe i Kolliderna och körts ner till sjön under vintern. Isen höll inte var för virket låg på land i sjöns övre ände. De hade gjort länsar av hopkopplade stockar till en ringboms som rymde kanske femtiostockar, som de bogserat över sjön till utloppet.

Nu skulle tappningen börja. Han skulle styra stockarna med flottningsshaken genom den sprängda smala kanalen ut i Grinnsjön, där en ny bogsering skulle ta vid. Det var ett styvt, nästan hopplöst arbete. Stockarna

fastnade i de ojämna bergkanterna och nya fyllde på till brötar. Han fick gång på gång signalera till kamraterna uppströms att stoppa tappningen och få hjälp med att lossa stockarna. Han undrade vilken idiot som hittat på det hela.

Ett stort problem var kanalerna mellan de småsjöar (Ekelund och Lönesjön) som uppkommit efter Eldmörjans sänkning 1856. Vattnet var inte strömt nog. De blöta madernabarinte, var förmanvartvungen att använda båtar för att dra fram timret med båtshakar. Från Eldmörjan till Byklev användes den befintliga utloppskanalen från sjösänkningen 1856. Virket togs upp ovanför Byklevsfallet där det sorterades i kundanpassade poster och såldes på auktion.

Flottningen blev på det sättet mycket arbetskrävande. Vattentillgången var mestadels ett problem, det största antalet stockar som flottades under en säsong var åtta hundra stycken. Att den sedan bara kunde användas elva gånger av de arton år den var i bruk, gjorde att hela verksamheten måste betraktas som ett misslyckande. Projektet var ett desperat försök att lösa transporten från bergets inre delar.

Bäckflottning var mycket sällsynt i södra Sverige. Även ett så fullständigt misslyckande som Hunnebergsflottningen har sin plats i bygdehistorien. Tanken är att skylta vid väg / större stigmorsningar.

Göran Söderström

Läsvärt i kort

Striden i Gestilren 1210. Varför? Vad hände? Och sen då? Redaktör: Ingegerd Troedsson. Utgivare: Enköpings kommun. 280 sidor med bilder och kartor. Här hävdas bestämt att Gestilren ligger i Enköpingstrakten, men samtidigt förvandlas det från ett slag till ett lömskt överfall och mord på en person som i vart fall på en fortfarande ansåg vara svensk kung. Inte mycket att fira alltså.

Tåstorsbladet. Redaktörer: Gunilla och Nils Lundberg. Utgivet av Hagelbergs Hembygdsförening. Bland annat berättelse av Västgöta-Bengtsson om ett besök hos Anna i Mossen hämtat ur På strövtåg i Västgötabygd.

Fristadsbygden 2009. Gammalt och nytt. Redaktör: Ann-Britt Boman. Utgivare: Fristads Hembygdsförening. 60 sidor i A4-format med många bilder och texter bland annat om Fristad från landskommun till kommun.

Det knallar och går. Om knallar förr och nu. Författare: Anders Ros. Utgivare: Hjalmarson & Högberg Bokförlag. 150 sidor i stort format med massor av gamla bilder samt information om de minsta och de största textilindustrierna som växte upp i kölvattnet till knallarna.

Ekon från Husaby. Författare: Bengt Wadensjö. Förlag: Skara stiftshistoriska sällskap. 136 sidor med många bilder, inte minst från västgötska nejder. En tankeväckande bok med funderingar kring ett kristnande med keltiska impulser.

Västgötagealogen. Tidskrift för Västgöta genealogiska Förening. Febr. 2009. Redaktör: Kjerstin Olofsson. Antal sidor: 24 i A4-format. Mest om jordbruket genom tiderna.

100 år med naturen i Skaraborg. Redaktion: Jan Lindholm, Göran Lundin och Bertil Ström. Utgivare: Skaraborgs Naturskyddsförening. 304 sidor med massor av vackra bilder och information om hundra års arbete med naturskydd. Dessutom massor av utflyktstips.

Körbärsblomman. Medlemsblad för Eggby, Istrum, Öglunda Hembygdsförening. Nummer 1 2009. Redaktör: Hjördis Lundberg. Antal sidor 26 i A4-format. Bland annat om ett bilfynd som kan göras på Flämsjöns botten.

Tidaholm – en svensk bilhistoria. Författare: Bengt Carlén. 64 sidor i A4-format med massor av gamla bilder. Mycket läsvärt om Tidaholms korta men spännande bilhistoria.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi & historia i Västra Götaland. Nr 2 2009. Redaktör: Christina Ström. Denna gång bland annat industrihistoria i Göta älvdalen, barn-

domens mat och häxprocesserna.

Tulebo – en by i östra Källered. Historik av Bengt Mattsson. Utgivare: Källered's Hembygdsförening. 50 sidor i fickformat med många gamla bilder och några härliga färglagda kartor.

Årsskrift för Ullervad Leksbergs Hembygdsförening. Nr 35 år 2009. Redaktion: Åke Möller och Lars Johansson. 66 sidor med massor av bilder. Bland annat får vi veta mycket om vad kraften i Lidan användes till. En spelman presenteras och så ges det tips om turism hemmavä.

Svältornas fornminnesförening. Årsskrift 2009. Årgång 36. Redaktion: Berit Andersson, Leif Brunnegård, Ingrid Holmgren, Stefan Svensson och Leif Tjärnefalk. 42 sidor med massor av bilder. Bland annat berättas om en framstående amerikansk skulptör med rötter i Kvinnestad, toffelbottnar, tråd och krampor samt en uppbådsfana från Närunga.

Kinna Hembygdsförening 2009. 20 sidor, mest om verksamheten. Men här berättas också om Ännagården som man lämnar efter 28 år Dessutom tecknas några profiler.

Långared förr och nu. Sammanställning: Eva Karlsson. Utgivare: Långared's Hembygdsförening. 25 sidor i litet format. Utöver den egna verksamheten förmedlas David Frisks minnen och tankar. Dessutom kan man testa hjärnan på Långaredskrysset, som dyker upp för 25 året.

Gudhems kloster. Redaktör: Markus Hagberg. Förlag: Skara Stiftshistoriska sällskap. 240 sidor med många bilder och bland annat två insiktsfulla artiklar om klostret och klosterträdgården då och idag av årets Tengelandstipendiat Ingemar Fägerlind.

Billingsbygden 2008. Redaktör: Monika Moberg. Utgivare: Skövde Hembygdsförening i samarbete med Skövde stadsmuseum. 128 sidor med bilder och artiklar i så skilda ämnen som Forsby offerkärr och offerkyrka, arkitekt Kellman och hattmakare Wahlberg från Häggum.

Hänt och händer. Årsskrift 2008. Redaktion: Lars Berglund, Thomas Edvardsson, J-G Hemming och Eivor Jönsson. Utgivare: Bjärka-Härlunda Hembygdsförening. 62 sidor med bilder och bla en berättelse om det förskräckliga mordet på Johannes Larsson från Hulken.

Lidköpings pärlor – en natur- och kulturguide. En mycket vacker gratisguide med massor av bilder och tips om utflyktsmål. 100 sidor.

Från Ransberg och Kyrkefalla. Årsskrift nr 42 2008 utgiven av Ransbergs Hembygdsförening och Kyrkefalla Hembygds- och Fornminnesförening, Tibro. I elva artiklar skrivna av tio hembygds-kännare skildras händelser och människor från tibrobygden mest från förr. 64 sidor i A5-format.

Fredsbergs pastorats Hembygdsförening. Årskrönika 2008. En skrift på 44 sidor i A4-format, som dels är en verksamhetsberättelse, men som dessutom innehåller flera läsvärda artiklar om gamla och nya tilldragelser i bygden.

Odensåkers Hembygdsförening. Årgång 31. 88 sidor i A5-format. Verksamhetsberättelsen är skriven i små korta referat från olika tilldragelser under året. En fyllig presentation av föreningens organisation. Korta artiklar lockar till läsning.

Roland Antehag
Leif Brunnegård
Hans Menzing

Årets vackraste bok belönades

Årets Västgötabok 2008 blev i år en hyllning till en konstnär som skapade bilder lika egensinnigt poetiska som de texter han skrev om norra Västergötland. Folke Dahlberg är mest känd för sina klassiska skildringar av Tiveden, Göta kanal, Väner och Vättern, med dess lika personliga illustrationer. Men själv upplevde han sig säkert främst som poet och konstnär. Först nu har det kommit en ordentlig presentation av honom som konstnär.

Mot något land. En ingång till Folke Dahlbergs bildvärld heter boken som förstås getts ut av Folke Dahlberg Sällskapet. Författare är Jan Hemmel som också svarat för bildurval tillsammans med Folke Dahlbergs son Johan.

Priset delades ut i samband med Föreningen för Västgötlitteraturs årsmöte.

Hans Menzing

Postrån och folketro

Idag förekommer stora rafflande reportage i TV, radio och tidningarkring dramatisk avärdetransporträn. Det är inget nytt. Transporter av pengar och andra värdeföremål har alltid varit begärliga mål för tjuvar, och allmänhetens intresse har alltid varit stort. Som när postskjutsarna i Timmeletrakten under en handfull år drabbades av inte mindre än tre rån, varav ett med dödlig utgång för postiljonen. Bara en gång kom rånarna över pengarna.

Ingemar Svensson har i boken Brutala död i fridsam bygd, utgiven av Västergöta Genealogiska Förening,

granskat dessa rån utmed en kort sträcka mellan Timmele och Gammalstorp, i närheten av Ulricehamn. I centrum för intresset står soldatsönerna Nätt och Löf från Rydboholm utanför Borås, den tidens kriminella kändisar som av polisen alltid misstänktes när något brottsligt förekom. Ibland var de nog oskyldiga, men oftast skyldiga och de dömdes till brutala prygelstraff, förmodligen inteså mycket mindre brutala fängelsestraff och så småningom till dödsstraff. Nätt hann avlida i fängelset, men Löf avrättades.

Till det kanske allra intressantaste i boken hör de många jämförelserna mellan torra tingsprotokoll och skildringarna i tidens tidningar och de folkliga berättelser som finns i folkminnesarkivet. Det visar sig förstås att varken tidningar eller folkminnet alltid är att lita på. Men de har i varje fall inte gjort historierna sämre.

Hans Menzing

Ur småskolans läsebok:
Den som inga päron stjäl
Honom går det väl.

Sol över Torsö

Torsö bygdegård norr om Mariestad har tilldelats utmärkelsen Årets bygdegård. Priset delades ut av Bygdegårdarnas riksförbund vid dess stämma i Sjuhärad. Att just Torsö Bygdegårds- och Idrottsförening, Mariestads kommun i Skaraborgs bygdegårdsdistrikt, fått utmärkelsen beror bland annat på att man har en bred verksamhet för alla åldrar, men också ett spännande miljöprojekt med bland annat solfångare på taket.

Ministenmur

När Bittan Norman i Styr sjöbo i Dalarna skulle gömma någärör som stack upp ur gräsmattan kom hon att tänka på stenmurarna hemma i Västergötland. Hon gjorde en liten stenmur på gräsmattan som blev ett roligt inslag och som gömde de fula rören. I Dalarna ser man inga stenmurar så för Bittan är det en liten hälsning hemifrån när hon tittar ut på sin gräsmatta.

Hänt på bögda...

Årsmöte hos Kinnekulle Hembygdsförening

Alf Lindblad visar upp en tornfalksholk

Lördagen den 7 mars 2009 hade Kinnekulle hembygdsförening årsmöte i Medelplana bygdegård. En återblick på det gångna året gjordes. Till nya ledamöter valdes, Ann-Katrin Lindblad och Ingrid Dahlberg. Förutom dessa nyvalda består nu styrelsen av Gill Bengtsson, Wilhelm Klingspor, Christer Johansson, Marianne Kling, Ingemar Green, Sven Pilfalk och Carl-Gustaf Gillström.

Föreningens medlemsantal ökar ständigt och är nu rekordhöga 272 stycken. Kassören Marianne Kling informerade om föreningens ekonomi, mötet beslöt att medlemsavgiften skulle vara oförändrad då ekonomin är i balans.

Föreningens aktiviteter under år 2008 bygdevandringar och fototräffar har lockat många både medlemmar och andra som har intresse för bygden. Att föreningen sedan några år har en hemsida med uppgifter från förr och nu gör att många knyter kontakter med föreningen. Uppskattningsvis besöks hemsidan av 500-600 personer varje månad. Besöken på hemsidan kommer från hela världen, den senaste kontakten var från Minnesota. Det visade sig att amerikanaren kunde kopplas ihop med en person från Gävle som tidigare varit i kontakt med hembygdsföreningen.

Styrelsen har även beslutat om att anlita engagerade

personer med koppling till Kinnekulle vid möten. Som ett led i detta föreläste Alf Lindblad om projektet tornfalken och det ideella arbete som sker kring denna fågelart på bl.a. Kinnekulle.

Alf började som många andra med sitt fågelintresse för de vanligare småfåglarna och har senare inriktats till tornfalken. Projektet med tornfalken täcker över Lidköping med bland annat Kinnekulle och del av Götene. Det latinska namnet för tornfalk *Falco tinnunculus* - vilket betyder, falk med klingande läte.

Tornfalken försvann på 1960-talet, i samband med att jord- och skogsbruket industrialiserades. Falkens föda består av främst gnagare och den bygger inga egna bon. Tidigare benämndes tornfalken som kyrkofalk.

Alfs jobb med tornfalken är att få tillbaka fågelbestånd i hans upptagningsområde. Då falken inte bygger sina bon själv, så är holkuppsättningen en viktig del i hans arbete. Ringmärkning sker av fågelungarna, detta görs för att kunna följa fåglarna och för att ge forskningen mer information. Idag finns 10 holkar uppsatta på Kinnekulle och i sju av dessa förekommer häckning

Alfs engagemang i tornfalkarna kommer ifrån hans motto "Försöka ge tillbaka något som vi människor förstört".

Text Lena Brodin
Foto Freddie Wedin

Hyllade i Husaby

När Husaby Hembygdsförening höll årsmöte i Hembygdsgården, granne med den dopkälla som redan på 1800-talet utnämndes till kristendomens och den kristna kulturens vagg i Sverige belönades tre eldsjälur för mångårigt arbete. Sveriges Hembygdsförbunds hedersnål med lagerkrans tilldelades Eva Jonsdotter-Sundberg och Göran Englund, medan Sture Andersson hyllades med Västergötlands Hembygdsförbunds diplom för sina insatser.

Eva Jonsdotter-Sundberg har bland annat varit ledamot i styrelsen för Västergötlands Hembygdsförbund och suttit drygt tio år i styrelsen för Barne-Laske Hembygdsrets. Under sin tid som konservator vid museet i Skara var hon ett utomordentligt stöd för alla föreningar som behövde hjälp med sina samlingar. Nu är hon ledamot av Husabyföreningens styrelse, har hand om föreningens samlingar och gör ett stort arbete med att katalogisera dessa,

Belönade. Göran Englund och Eva Jonsdotter-Sundberg belönades med Sveriges Hembygdsförbunds hedersnål med lagerkrans.

Göran Englund har suttit med i styrelsen för Husaby Hembygdsförening sedan 1992, är vice ordförande och sammankallande i programkommittén. Sedan några år är han ansvarig utgivare för föreningens eminenta tidskrift (det är där jag läser om hur komminister N G Strömbom redan 1894 utnämner Husaby kyrka till en nationalhelgedom och talar om kristendomens och den kristna kulturens vagg). Han deltar också praktiskt med att rensa stuprännor, grädda våfflor, måla, fotografera stenar med hål i – Högehall, skriva reportage med mera. En stor tillgång för föreningen, alltså.

Sture Andersson, som var förhindrad att delta, hyladessom föreningens örtagårdsmästare. Han är ledamot i styrelsen sedan 2001 och tar stort ansvar för trädgård och gräsmatta. Han är också drivande i föreningens samarbete med biodlarna och Götene trädgårdsförening.

Utmärkelserna delades ut av Hans Menzing från förbundsstyrelsen. I övrigt bjöds på kaffe och kryddig sång underhållning av tjejgruppen Saffran. Vid årsmötet var det mest omval av ordföranden Sölve Johnsson och de andra i styrelsen. Av verksamhetsberättelsen framgår bland annat att föreningen tilldelades Götene kommuns

Föreningsstipendium med motiveringen: Husaby Hembygdsförening är goda ambassadörer för Götene kommun och bidrar till utvecklingen av kommunens besöksmål, genom att binda ihop historien med framtiden.

På hundraårsdagen efter Inga Andersdotter's död restes en minnessten över paret i Berget, Lasse och Inga. Kanske kan stenen också vara en hyllning till Sten-Inge Larsson, som var en av föreningens drivande krafter inte minst när det gällde minnet av Lasse och Inga i Berget. Sten-Inge Larsson omkom i en trafikolycka strax före jul.

Hans Menzing

Årsmöte i Lyrestad

Mångårig styrelseledamoten Sture Davidsson avtackades med blommor på årsmötet.

Ett 40-tal personer hade hörsammat inbjudan till Lyrestad Sockens Hembygdsförenings årsmöte.

Efter sedvanliga förhandlingar bjöd föreningen på kaffe och landgång. Mångårig styrelsemedlemmen tillika vice ordföranden Sture Davidsson avtackades med blommor av föreningens ordförande Elvi Widén.

Björn Tropp och Dag Gustavsson gjorde ett bejublat framträdande av huvudsakligen Kim Larsen melodier. Bernt Samstrand som är väl förtrogen med Hembygdsföreningen efterträder Sture Davidsson i styrelsen.

Styrelseval: Elvi Widén, ordförande, Barbro Nyberg, vice ordförande, Ingrid Karlsson, kassör, Eva Eriksson, sekreterare, övriga i styrelsen, Håkan Lans, Per-Göran Persson, Jan Siggelin, Kerstin Kling, Bengt Magnusson och Bernt Samstrand.

Pelle Persson

Skara Gilles årsstämma

Skara Gillesnämnd 2009. Bakre raden från vänster: Bo Melin, Carl-Erik Jonsson, Ann-Britt Molander-Johansson, Olof Astersten. Främre raden från vänster: Bengt Strand, Annika Emteborg-Ohlsson, Bengt Palm, Ingemar Lindkvist.

Skara Gille höll årsstämma på Kråks Vårdshus den 11 mars inför ett 80-tal medlemmar. Stämman öppnades av ålderman Bengt Palm, som också höll en parentation över de 12 medlemmar som gått bort under 2008.

Sedvanliga mötesförhandlingar följde och av verksamhetsberättelsen framgick att många uppskattade aktiviteter ägt rum under det gångna året, såsom jubileumsvandringen den 5 maj, den dag då Skara Gille grundades för 60 år sedan, vår resa till Örebro, Nationaldagsfirande med kaffeservering på Båtsmansgården och Bonnamarknad med bokförsäljning.

Gillet's höstresa gick till Stockholm, i december hölls luciafirande på Stadt och året avslutades med Lilla julafton i Båtsmanshuset där Gillet's styrelsemedlemmar bjöd på hemgjorda konfektyrer.

Efter årsstämmoförhandlingarna intogs en välsmakande buffé där Sven-Olof Älvehall underhöll med blandad musik och vid kaffet höll Karl-Erik Appeby ett intressant kåseri om kyrkor i bygden.

Text Olof Astersten

Bild Gunvor Astersten

Ett ordspråk:
När solen står i väst,
Arbetar den late allra bäst.

Wilhelm Sarwe En spännande person

Onsdagen den 21 januari 2009 samlades närmare 45 personer i Mölltorpsmuseum till hembygdsföreningens sedvanliga gröttfest. Efter en kort förhandling och julegröt med tillbehör höll Bengt Sarwe ett fängslande föredrag om sin farfar, Wilhelm Sarwe, född 1859, vilken växte upp i Degerfors och redan vid nio års ålder fick börja arbeta i smedjan. 1876 fick smedjan besök av en rysk ingenjör som lockade med sig 17 degerforssmeder med familj till Uralbergen långt bort i Ryssland, en händelse som skulle få oanade följder för Wilhelm Sarwe.

Vid 20 års ålder började Wilhelm på missionskola. 1882 blev den då 23-årige, nyexaminerade Wilhelm Sarwe utsedd av Svenska Missionsförbundet att bli missionär bland basjkirerna i just Tirlän och Bjeroletsk, där även den svenska smedkolonin fanns. Det tog en hel månad att per båt, tåg, hjulångare och hyrvagn ta sig dit. Wilhelm, som träffat sin blivande fru, Emma, under skoltiden, fick så småningom möta henne i S:t Petersburg, där de gifte sig. Sedan fick de per hyrvagn med orgel, symaskin och övriga persedlar ge sig ut på en lång strapatsrik resa till bestämmelseorten.

1896 blev Wilhelm förflyttad till Tiflis i Kaukasien (Georgien). Han missionerade bland kosackerna, reste runt på Kirgisstappen och delade ut traktat. Han var så förtröstansfull i sin gärning att han ibland lät hästen välja väg. Men hans missionering var inte laglig i Ryssland. Därtill äts endast hantverksmission. Därför reste familjen Sarwe hem till Sverige, lär sig göra tvål och bläck och vid återresan tog de med sig Emmas syster, Ida, som hjälpte i den växande familjen. Under sverigetiden 1899 föddes Bengt Sarwes far, den ende av sju syskon som är född i Sverige.

1914 blev Wilhelm Sarwe engagerad av Röda Korset för att bland annat tillsammans med Elsa Brändström verka bland krigsfångar i Sibirien. Vid hemkomsten till S:t Petersburg 1918 blev han ånyo ivägskickad på ett mycket farligt uppdrag genom två krigszoner, i Ryssland pågick inbördeskrig, till centrala Ryssland för att ta reda på hur alla ivägskickade barn till föräldrar i de krigsdrabbade områdena mådde. Sarwe reste runt och fick med sig 1400 brev hem till de oroliga föräldrarna. Trots många strapatser på vägen klarade sig den lilla delegationen.

1921 nåddes man av uppgifter om att svenskt byborna i Ukraina svalt. Då blir Wilhelm Sarwe, 62 år gammal, åter utskickad på ett vanskligt uppdrag. I spetsen för en stor sändning för nöden heter skeppas han genom Medelhavet, Konstantinopel och Svarta havet till Dnjeprs

Risikfritt. Under den här spännande föreläsningen fanns ingen chans att somna,

flodmyrning vid gränsen till Ryssland, 6 mil från målet. Där blev det stopp, eftersom han saknade visum! Men genom att visa upp det tackdokument som föräldrarna till de bortskickade ryska barnen skrivit öppnades alla vägar och han kom fram till svenskbyborna, som räddades undan svältdöden.

Wilhelm dog 1948 hemma i Sverige efter att ha samlat sina minnen i de tre böckerna, Bland Rysslands folk.

Under den här spännande föreläsningen fanns ingen chans att somna, men det smakade ändå mycket gott med kaffe och bakelse efteråt.

Text: Britta Axelsson

Årsmöte Gösslunda Hembygdsförening

Den 5 mars höll Gösslunda Hembygdsförening årsmöte i Kaffekvarnen.

Mötet öppnades av ordföranden Jonas Larsson. Ett ljus tändes och det hölls en tyst minut för de under året bortgångna medlemmarna.

Efter sedvanliga mötesförhandlingar blev det underhållning av Alf Lindström, som sjöng och spelade gitarr.

Ur 2008 års verksamhetsberättelse kan nämnas följande: Trivselkväll i april månad då Per Söderlund från Källby visade bilder och berättade om en resa i Peru, som han deltagit i. På Kristi Himmelsfärdsdag var det traditionsenligt öppet hus med servering av kaffe och våfflor. Årets sommarresa gick till Falköpingstrakten med besök på Karleby Konst- och Hantverk, Påverås gårdsmejeri och Alphems Arboretum i Floby. Resan

avslutades med korvgrillning på Tranans rastplats vid Dagsnäs. I juli månad firades friluftsgudstjänst där sommarkyrkogruppen medverkade. Första söndagen i augusti som är Hembygdens dag var det öppet hus i kvarnen och några av föreningens damer bakade bröd i vedeldad ugn. Smörgåsar gjordes av brödet och serverades tillsammans med kaffe och mjuk kaka till besökande. I september månad svarade Magnus Berg för underhållningen på trivselkvällen. "Resa i Nepal i ord och bild" kallade han sitt program. I början av december var det grötfest i kvarnen. Även i år kom ett luciatåg från Dalängsskolan på besök.

Styrelsen för 2009 består av ordförande Jonas Larsson, vice ordförande Alice Johansson, kassör Carl-Magnus Erstorp, sekreterare Margareta Folkesson, ledamöter Ruth Klasson, Lillemor Holgersson och Bengt Johansson. Suppleanter: Ingrid Grahn, Alf Wängdahl.

Margareta Folkesson

Trivselträffar i Lyrestad

Lyrestads Sockens Hembygdsförening har under våren haft fyra trivselträffar under dagtid, där vi bland annat försökt identifiera gamla bilder. Vi har också diskuterat omkringliggande byar, och försökt reda ut vilka som bodde där förr i tiden. Det har varit drygt ett 20-tal personer som deltagit varje gång, och de flesta har haft något att bidra med. Sista gången var det Höglundaby som inventerades, Håkan Lans, (bilden) ledsagade oss, och trots att han inte är lastgammal hade han mycket intressant att berätta.

P-G Persson

Unos djur en unik utställning i Bredared

Bredared är en socken i Fristads kommun i Borås kommun. Från Borås är det cirka 15 minuters bilväg. På en liten gård, Gravryd, bodde Uno Axelsson med hustru Tora och deras barn. Uno Axelsson var född i Borås och arbetade bland annat som skolvaktmästare. Han flyttade till hustruns föräldragård Gravryd, och till gården hörde en hel del skog. När han arbetade i skogen, hände det att han såg olika vilda djur, och han blev intresserad av deras liv. Han uppmärksammade också, att det fanns vrilar eller utväxter på vissa träd och tog med vrilarna hem. Där studerade han dem nog för att se, vad de kunde passa till.

De kunde bli skålar, men snart tog djurintresset över och han började med enkla verktyg snida och göra olika djurskulpturer. Uno Axelsson hade en speciell blick för vilka djur som vrilen passade för, och därför ser djuren nästan levande ut. Han lade ner mycket arbete på varje djur och ville inte sälja några skulpturer. Hans hustru berättade, hur han studerade hennes ögon för att få den rätta blicken på skulpturerna.

Uno Axelsson började med sin hobby omkring 1975. och djuren ställdes ut i ladugården på Gravryd. Efterhand som samlingen växte, byggde Uno upp speciella miljöer för djuren. Det blev med tiden över 200 skulpturer. I bland fick han en förfrågan om det gick att köpa en skulptur, men Uno Axelsson ville inte sälja ett enda av sina kära djur. En grissugga med kulingar ställdes ut hos LRF i Stockholm, och man såg gärna att den fick bli kvar, men den kom tillbaka till Gravryd igen.

Man kan fascineras av den exakthet och konstnärlighet, med vilken de olika djurarterna kom att fångas i hans skulpturer, och med tiden kom han att utveckla

stor hantverksskicklighet. Genom åren fick tusentals besökare ta del av djurskulpturerna. Många bussar med besökare svängde in på den lilla vägen mot Gravryd, och Unoguidade och berättade med glädje om sitt arbete för att få fram det perfekta konstverket. Intill ladugården inreddes också ett litet gårdsmuseum.

I december 2002 avled Uno Axelsson, men maken

Tora försökte fortsätta med visningar i begränsad omfattning. År 2006 togs en kontakt med Bredareds Hembygdsförening, och det beslöts att föreningen skulle förvalta och vidareutveckla utställningen. Intill

bygdegården i Bredared, som föreningen äger, har man uppfört en byggnad för Unos djur. Nu är den klar och utställningen öppnade den 1 maj 2009 och den 17 maj var det fest i Bredared med högtidlig invigning. Under sommarmånaderna är museet öppettisdag-söndag och i anslutning till museet ordnar Hembygdsföreningen servering.

Medlemmarna i föreningen har utfört mycket ideellt arbete, och byggnaden smälter väl in i omgivningen vid hembygdsgården, som har målningar med motiv från Bredared av konstnären Horst Buchholtz. Bredareds Hembygdsförening hoppas med denna satsning få många besökare.

Föremål ur utställningen har visats på olika platser, bland annat på Nordiska Museet i Stockholm år 2008 och i USA, Kanada och Mexico. I vår har flera av djuren visats på utställningen Annan Konst på Konstmuséet i Göteborg.

Text Ann-Britt Boman
Bild Inga-Lill Jacobsson

Utflyktsmål

... fler tips på utflyktsmål

Minibyn i Timmele

Minibyn vid Timmele är en skalenligd kopia av hur kyrkbyn såg ut före skiftet. Byn finns vid Timmele kyrka.

Leif Brunnegård

Lantbruksmuseum i Lekåsa

Lekåsa Hembygdsförening har sedan ett par år tillbaka ett Lantbruksmuseum som visar en del av de redskap som bönderna i Lekåsa använt under 1900-talet. Kommer Du på E 20 kör Du in mot Lekåsa bara några hundra meter. Kontaktpersoner är: Bengt-Erik Eckstrand, telefon 0512-41243, Stig Lindberg, 0512-41138, och Astrid Johansson, 0512-41040.

Hamnmagasinet i Lyrestad

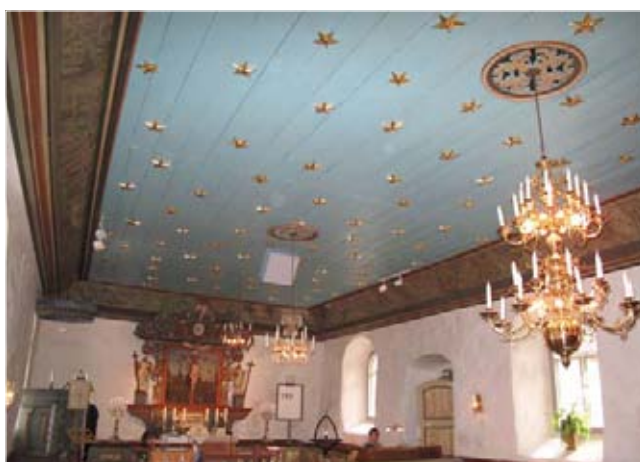
Knappt ens en avstickare, Lyrestad ligger bara några 100 meter från E 20. Sväng av och hitta havssegelare, hembakt fikabröd- och en evighetsmaskin. Passa gärna på att ta en fika i Hamnmagasinet, 30 kronor med påtår

Hamnmagasinet ligger bara ett par meter från Göta kanal där båttrafiken är livlig under högsäsong. och hembakad bulle, mjuk pepparkaka och småkaka är svårslaget. Så här vackert skrev Expressen för ett par år sedan när en av dess reportrar gästade Hamnmagasinet. Hamnmagasinet som drivs i Lyrestads Sockens Hembygdsförenings regi, har förutom servering, ett museum i två våningar där det finns allt från skomakarpligg till en evighetsmaskin. Serveringen är öppen dagligen 13.00-17.00 undertiden 15 juni till den 16 augusti, samt första söndagen i varje månad året om.

P-G Persson

Taket i Kvinnestad kyrka

Det råder en viss osäkerhet om när Kvinnestad kyrka byggdes, antingen 1100- eller tidigt 1200-tal. Från den tiden finns murarna kvar. Under 1700-talet byggdes kyrkan till och fick då bland annat sitt torn och ett utvidgat kor. 1793 försågs också det plana innertaket med förgyllda utskurnastjärnor i trä. Dessa stjärnor anses vara synnerligen unika vad det gäller kyrkoutsmyckning. De lär symbolisera antalet gårdar i Kvinnestad socken. På så sätt kan man säga att stjärnorna symboliserar människor i bygden som genom åren engagerat sig i kyrkans liv.

Text Madeleine Dahl
Bild Leif Brunnegård

Offerplatsen Finnestorp blir teater

Pjäsens regissör Johan Rundkvist till vänster och till höger manusförfattaren Anders Nilsson.

Intresset för de arkeologiska utgrävningarna vid offerplatsen Finnestorp har nu växt för varje år. Nu har dessutom amatörteatergruppen ScenVara hakat på och kommer under augusti att spela en teaterföreställning med namnet Finnestorp – ett spel om en tid som var.

Offerplatsen är belägen vid Lidan på gränsen mellan Vara och Falköping utmed vägen mellan Larv och Floby. Fynden, daterade till cirka år 350 – 550 e. Kr, består av krigare, hästar och vapen, huggna i stycken och offerade åt gudarna Oden och Tor.

Bengt Nordqvist, som arbetar på riksantikvarieämbetet, är ansvarig för utgrävningarna som sker i samarbete med Göteborgs Universitet. Utgrävningarna pågår under ett par veckor varje sommar. I år kommer dessa att kompletteras med en teaterpjäs som beskriver livet i byn vid denna tiden.

Manusförfattaren Anders Nilsson har tidigare skrivit manuskript till pjäser som Spår på slätta, Västgötaupproret 1529 och På Onsjö marken.

På frågan om hur spelet kom till svarar Anders Nilsson att intresset växte fram eftersom intresset om Finnestorp hela tiden ökar.

-Jag tycker att det är roligt att skriva och har upptäckt att jag har lätt att skriva dialoger. Därför sökte vi nu något nytt att skriva om för ScenVara, säger Anders Nilsson. Då föll det sig naturligt att välja Offerplatsen Finnestorp. Till sin hjälp hade han Rune Torstensson, ordförande i föreningen Finnestorpsvännersamtalkeologen Anders Josefsson. Dessutom fick han hjälp av Johan Rundkvist, föreställningens regissör, med den dramatiska framtoningen.

Johan Rundkvist har tidigare regisserat ett antal

uppsättningar åt ScenVara, som Hotelliggaren, Ronja Rövardotter, Onsjö marken med flera. Han repeterar nu med skådespelarna, där alla är amatörer från trakten, inför Finnestorps spelet som har premiär i augusti.

På spelplatsen, strax intill där utgrävningarna pågår, kommer det att byggas en scen intill Lidan. Pjäsen spelas i två akter och i pausen serveras kaffe.

Första testen på spelet har redan skett på årets turismmässa i Göteborg där ett par korta delar spelades upp på scenen i montern Destination Skaraborg.

Passa på tillfället alla hembygdsvänner att ta del av denna del av vår hembygdshistoria där ScenVara kommer att väcka liv i Finnestorp. Vi får möta bybor i deras vardag och se hur det kunde gå till i byn som lämnade efter sig alla fynd som hänförda arkeologer idag gräver fram.

Dick Aspenstedt

Lump-Emil en Boråsprofil

När man talar om Boråsprofiler tänker många på Ingvar Carlsson, Algot Johansson eller på senare tid kanske Pinochio. De något äldre kanske tänker på Lump-Emil som alla kände till men ingen egentligen kände. Vem var han? Boråsforskaren och dito kännaren Sture Magnusson i Viareds Natur- och Hembygdsförening har en tid försökt ta reda på detta.

Axel Emil Augustsson, som var hans egentliga namn var född den 5 mars 1881 och dog på Ramnalid den 30 juli 1957 och har sin grav på S:t Sigfrids kyrkogård i Borås. Axel Emil blev tidigt föräldralös och fick som tioåring på egen hand försörja sig som spinnare på Fritsla Mekaniska Väfveri, där hans mamma arbetat. Vi vet att han var kvar där till år 1907, då det sägs att han fått arbete på en handelsträdgård i Mölndal. Det berättas också att han under tiden för första världskriget fanns i Borås och han då bland annat gick omkring och sålde plättar, som han hade trätt på ett spett eller gaffel.

Från 1930 är hans skriven på en adress på Skaraborgsvägen i Borås och det har senare gått att sporadiskt följa honom. Många boråsare känner honom från hans flitiga besök på olika kaféer i staden eller på Posten 1 i Borås. Axel Emil höll en omfattande brevkorrespondens till sin adress Poste Restante Borås. Han hade ju ingen fast bostad. Några av hans brev har sparats av minnesgoda boråsare och man ser av dessa att Axel Emils kortbrev kunde skapa bryderi för Postverket eftersom han ofta adresserade dessa till flera adressaters samtidigt. Ibland till

fem-sex personer. Och detta händelseförekomsternas tid.

Axel Emil kunde också var finurlig, som när han läst en annons från ett musikföretag, som gärna hade bibelord med i sina annonser, vid ett tillfälle: Allt vad I bedjen om skolen I ock få, klippte ut annonsen och skrev

Shecka mej då ett peano, Högacktningsfullt Axel Emil Augustsson, Borås PR. Så vitt känt kom det inget "peano". Annars var Axel Emil musikalisk och spelade både fiol och dragspel. Hur väl det lät vet vi inte.

Många lergärna överseende när man säger Lump-Emil. Men de som träffat honom och berättar om honom beskriver honom som en snäll, vänlig och artig man, ej smutsig eller trasigt trots att hans saknade fast bostad, utan ren och proper. Några minns honom säljande luffarslörd, rakblad eller vita möss. Han samlade också tomglas, som han sålde, ibland till lägre pris än han själv gett, men som han kunde säga Då ä mängda sum gjør` t!

I de bevarade kortbrev kan man se att folk inte alltid var snälla mot honom och han beklagar sig över stölder från hans lager eller att man på annats sätt behandlat honom ovärdigt. Ibland vill han flytta från Borås och få arbete på annan ort, skriver han.

Sture Magnussons forskning har gett många intressanta uppslagsändar som inte kan redovisas här, men som vi hoppas att kunna få återkomma till längre fram. Det behövs ju också många mer och fler iakttagelser och minnen från boråsare i Borås och i förskingringen. Bland annat har uppgifter kommit från sådana i Bohuslän och Kalixtrakten i Norrbotten och dessa har sökt påverka kommunen att skapa ett minnesmärke på Axel Emils gravplats. Han var ju ändå en Boråsprofil med lidelse för att göra affärer. Kanske inte lika ekonomiskt lyckosam som Algot Johansson, men ändå en person som i sann Boråsanda kunde klara sin överlevnad trots små resurser.

Den som vet något, stort eller smått, om Axel Emil Augustsson, ring Sture Magnusson 033-254116 eller skriv till honom på adress Frälsegårdsgatan 3, Viared, 504 94 Borås. Alla uppslag är av värde.

Text Lennart Fagerblom
Bild Sture Magnusson

Leveransproblem!

Vi fick problem med utskicket av förra numret av Västgötabygden. Riktigt vad som gick fel är inte helt klart när jag skriver detta.

Rutinerna hos Eva på kansliet i Vara har skett på sedvanligt sätt, vilket innebär att hon översänder en adressfil till Rydins Tryckeri cirka två veckor innan tryckeriet skall lämna in tidningen till posten. Så skedde även den här gången. Eva uppdaterar adressfilen löpande, hon lägger in nya prenumeranter, rättar till adressförändringar och plockar bort avslutade prenumerationer.

Något gick tydligen fel hos Rydins och man använde adressfilen som var till nummer ett. Detta har inneburit att Eva fått ett antal telefonsamtal om att adressförändringar inte uppdaterats och att avlidna personer inte strukits. På något mysigt sätt har det gått ut några hundra exemplar för mycket, en del har fått dubbla exemplar. Om Du fått en tidning för mycket är det ett utmärkt tillfälle att ge den till någon som normalt inte läser Västgötabygden.

Nu har vi genomfört en dubbelkoll mellan kansliet och tryckeriet och nu hoppas att alla prenumeranter har fått nummer 2.

Om Du vid något tillfälle inte får Din tidning eller Du vill ändra adress, då är det Eva Mann på kansliet i Vara Du skall kontakta. Säkrast träffar Du Eva på torsdagar på telefon 0512-10550. E-postadress och vanlig postadress till Eva hittar Du på sidan 2.

Har Du grunnat på...

... Din hembygdsförening när Du vill ge bort lite av Dina pengar. En god vän till mig skrev i sitt testamente att Svenska Kyrkan, Missionsförsamlingen och hembygdsföreningen skulle dela lika på en viss summa. I en annan socken var det några gubbar som fyllde jämna år och i stället för presenter fick släkt och vänner ge en gåva till hembygdsföreningen. Det är inte dumt att tänka i sådana banor ibland.

Leif Brunnegård

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 35. Manusstopp den 10 juli 2009. Men skicka gärna material tidigare.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag till tidningen och tips mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Skolan förr och nu

Skolan är under ständig förändring. Från 1842 har vi allmän skolplikt. I slutet av 1800-talet fanns det skolhus i de flesta socknar. Som tur var kom inte alla alla barn till skolan. De hade aldrig fått plats i skolsalen. Det var inte ovanligt att barnen gick i skolan varanna dag. I Asklanda och Ornunga hade man en ambulerande skola. Vissa dagar gick läraren till något hem i utkanten av socknen och undervisade barnen. I Svältornas Fornminnesförenings museum finns en portabel "svarta tavlan". Den kunde läraren ta med sig till tillfälliga skolsalen. När barnen var i skolhuset kunde bänken se ut som på bilden till höger. Eleverna satt två i varje bänk. Var man i ett hem satt eleverna på en bräda som låg på två bockar eller så satt man på golvet.

Bilden till vänster är från Ullene skola. Bilden är tagen 1946. Det är klasserna 3-6 och det är jag och mina skolkamrater som tillsammans med vår lärare Håkan Brunnegård poserar. Han hade den dubbla rollen att vara både min pappa och min lärare.

I mindre socknar var det ofta så att en småskollärarinna undervisade klasserna ett och två, småskolan. Som regel var det en manlig lärare som undervisade i storskolan, klasserna tre till sex. Klasserna tre/fyra hade samma undervisning och fem/sexan hade samma. Klasserna tre/fyra fick kanske ägna sig åt välskrivning eller räkning medan klasserna fem/sex hade geografiklektion. Kanske var det svårt att koncentrera sig på räkning eller skrivning när någon annan elev läste högt ur Läseboken.

Men tiderna förändras. En onsdagsförmiddag i maj 2009 hälsade jag på i Asklanda skola. Då höll klass tre på med matte. Men inte i räkneboken med rutor som jag minns från min skola. De satt vid en dator. Via internet har man förbindelse med skolan i Vårgårda och här finns det många program att hämta hem och använda. Den här gången fick eleverna välja fritt vilken typ av matteprogram de ville öva på. En annan dag får man jobba med samma program.

Ju högre klass man går i ju mer tid får man sitta och jobba vid datorn. Men det finns inte bara färdiga program, eleverna får också ut och surfa för att hitta och hämta uppgifter man behöver för att kunna lösa en uppgift. På bilden får August Davidsson lite assistens av Jonas Arvidsson.

Leif Brunnegård